

TROÇKİ MUHALEFETİ VE KOMSOMOL'A YANSIMALARI

THE TROTSKY OPPOSITION AND ITS REFLECTIONS ON THE KOMSOMOL

Burcu ÖZDEMİR

Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, ozdemirburcu@gmail.com

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 5 Şubat 2018
Kabul edildiği tarih: 5 Nisan 2018
Yayınlanma tarihi: 27 Haziran 2018

Article Info

Date submitted: 5 February 2018
Date accepted: 5 April 2018
Date published: 27 June 2018

Anahtar sözcükler

Troçki; Komsomol; Komünist Parti; Sovyet Gençliği; Sovyetler Birliği

Keywords

Trotsky; Komsomol; Communist Party; Soviet Youth; Soviet Union

DOI: 10.33171/dtcfjournal.2018.58.1.15

Öz

Lev Troçki, Bolşevik devriminin en önemli isimlerinden biriydi ve Lenin'in yerini almaya en güçlü adaydı. Ancak Lenin'in hastalığı sırasında başlayan iktidar mücadelesi onun ölümünden sonra giderek büyüdü ve Troçki cephesinin yenilgiyle sonuçlandı. Bu dönemde onun en büyük destekçileri, bizzat kendisinin de ifade ettiği gibi; Bolşevik Partisi, Kızıl Ordu ve Komsomol teşkilatı içerisinde yer alıyordu.

Bu çalışmada Troçki muhalefeti hakkında kısa bir bilgi verilecek, ardından muhalefet hareketinin Komsomol teşkilatına nasıl yansıdığı ele alınacaktır. Troçki cephesine mensup Komsomol üyelerinin ne gibi faaliyetlerde buldukları, hangi gerekçelerle kovuşturmayla uğradıkları ve nasıl cezalar aldıkları arşiv belgelerindeki örnekler üzerinden yanıtlanmaya çalışılacaktır.

Abstract

Leon Trotsky was one of the most important figures of the Russian Revolution and he was the strongest candidate to replace Lenin. The power struggle that began during Lenin's illness grew more violent and resulted in the defeat of the Trotsky opposition. As Trotsky said in a speech, his biggest supporters were in the Bolshevik Party, the Red Army and the Komsomol organization.

After giving brief information about the Trotsky opposition, the study will discuss how this conflict influenced the Komsomol organization. By means of examples from the archive documents, this study will also seek to provide answers to the following questions: what sort of activities were undertaken by the Komsomolets who supported the Trotsky opposition, why were they prosecuted and how were they punished?

GİRİŞ

Lev Davidoviç Bronştayn ya da bilinen adıyla Lev Troçki, Bolşevik devriminin önderlerinden ve en etkili isimlerinden biriydi. 1879 yılında Ukrayna'da dünyaya gelen Troçki, genç yaşta devrimci faaliyetlere katıldı. Bu yıllarda Çarlık polisi tarafından tutuklandı ve Sibirya'ya sürgün edildi. 1902 yılında sürgün yeri olan Sibirya'dan kaçtı ve Londra'ya gitti. Ancak üç yıl sonra yeniden Rusya'ya döndü ve 1905 devriminde yer aldı. 1907 yılında Çarlık polisi tarafından yeniden tutuklandı ve yeniden Sibirya'ya sürüldü. Ancak buradan yine kaçtı ve bu kez Avusturya, İsviçre ve Fransa'da devrimci faaliyetlerde bulundu. Bu faaliyetleri nedeniyle 1916'da Fransa'dan da sınır dışı edilince Amerika'ya gitmek zorunda kaldı. Ancak Ekim devriminin yaklaştığı bir dönemde, 1917 yılının Mayıs ayında Rusya'ya döndü. Ekim devriminde önemli rol oynayan Troçki, devrimden sonra Dışişleri Komiseri olarak tayin edildi (Coşar 2). 4 Mart 1918'de Savaş Komiseri oldu ve Kızıl Ordu'yu kurma görevini üstlendi (Cliff, *Devrimin Kılıcı* 50).

Troçki ile Stalin arasındaki anlaşmazlıklar Lenin'in rahatsızlandığı 1923 yılında ortaya çıktı. Bu anlaşmazlıklar giderek büyüdü ve Stalin iktidarına karşı bir muhalefet hareketine dönüştü. Troçki, 1925 yılında Savaş Komiserliği görevinden alındı. Buna rağmen Stalin'e muhalefetten vazgeçmeyince 1927 yılında Alma Ata'ya (Kazakistan) sürüldü (Coşar 2). Fakat Troçki burada da muhalefet çalışmalarına devam etti ve kendisi gibi ülkenin çeşitli bölgelerinde sürgünde bulunan arkadaşlarıyla iletişimini sürdürdü. Astrahan'a sürülen Rakovski, Tobolsk'ta sürgünde bulunan Radek, Uralsk'a sürülen Preobrajenski, Narim'de bulunan Smilga, Komi Cumhuriyeti'ne sürgün edilen Belodorov, Semi-Palatinsk'teki Serebriakov, Ermenistan'a sürülen İvan Simirnov ve Varonej'deki Mračkovski bu isimler arasındaydı (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 471). Bu durumdan rahatsız olan Stalin, Troçki'yi ülke dışına göndermenin yollarını aramaya başladı, ancak onu hiçbir ülke kendi sınırlarına kabul etmek istemedi. Birçok kaynakta Stalin'in Troçki'yi ortadan kaldırmak yerine onu yeniden -ancak bu kez ülke dışına- sürgün etmesinin gerekçesi olarak, onun Troçki taraftarlarının tepkisinden çekinmesi gösterilmiştir. Düşmanlarını, hatta kendisine düşmanlık ettiğinden şüphe ettiği kişileri dahi hiç tereddüt etmeden ortadan kaldıran Stalin'in, o dönemde Troçki'yi sürgün kararıyla yetinmesi, kaynaklardaki bu çıkarımın doğru olduğunu düşündürmektedir.

Aralarında sosyalistlerin o tarihlerde güçlü olduğu İngiltere ve Almanya'nın da bulunduğu hiçbir ülkenin kabul etmek istemediği Troçki'ye sınırlarını açan ülke Türkiye oldu. Ömer Sami Coşar, *Troçki İstanbul'da* isimli kitabında, tüm Avrupa ülkelerinin reddettiği Troçki'yi Türkiye'nin neden kabul ettiğini şu şekilde açıklamıştır:

Musul'u Türkiye'den koparabilmek için üzerimize Mussolini'yi de saldırtmış olan İngiltere'ye ve Güney Anadolu'dan toprak istemeye başlayan faşist İtalya'ya karşı Türkiye 1925 yılında Sovyet Rusya ile bir ittifak antlaşması akdetmişti. Yardım vaadi almıştı. Ayrıca Troçki'nin İstiklal Harbi sırasında Türkiye'ye yardımları dokunmuş, Sovyet harbiye komiseri olarak silah sevkinde rol oynamıştı. Bu hava içerisinde Stalin'in ricası kabul edilecekti (Coşar 9).

Troçki'nin İstanbul'a sürgünü gizli bir şekilde gerçekleştirildi. Çünkü Stalin, Troçki'nin daha önce Moskova'dan Alma Ata'ya sürgünü sırasında yaşanan olayların¹ tekrarlanmasını istemedi (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 16). Böylece Troçki, yanında eşi Natalya ve oğlu Lyova ile birlikte 12 Şubat 1929 tarihinde yeni sürgün yeri olan İstanbul'a geldi. Troçki, burada da çalışmaya ve muhalefet hareketini yönetmeye devam etti. İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde en önemli eserlerinden biri olan *Hayatım* isimli biyografisini yazdı (Troçki, *Sürgün Günlüğü* 7). Bu biyografisi dışında *Sovyet Rusya'da Gerçek Durum*, *Stalin'in Tahrif Okulu*, *Lenin'den Sonra III. Enternasyonal* buradayken kaleme aldığı diğer eserlerdi (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 38). Troçki'nin, İstanbul'daki sürgün yıllarında en önemli meşguliyetlerinden biri de balık tutmaktı. Coşar, bu işin o dönemde Troçki'yi en çok dinlendiren ve çalışma hızını kamçıl原因 şey olduğunu ifade etmiştir: “*Av partileri bol balık getirdiği sabahlar denizden hızlı dönüyor, o gün akşam geç vakte kadar yazılarını dikte ediyordu*” (Coşar 148). Bununla birlikte Troçki, daha fazla Türkiye'de kalmak istemiyordu, bu nedenle Avrupa'ya geçmenin yollarını aramaya başladı.

Mayıs 1929'da İngiltere'de İşçi Partisi'nin seçimlerde galip gelmesi üzerine İstanbul'daki İngiliz Konsoloslukuna müracaat ederek vize talebinde bulundu. Ancak İngiltere ona giriş izni vermedi (Coşar 71). Bu arada Fransa'daki dostları, ülkelerinin Troçki'ye sığınma izni vermesi için çabalamaktaydı. Troçki de kendisine sığınma hakkı verilmesini destekleyen Eğitim Bakanı Henri Guernut'a bir mektup yazdı ve Fransız hükümetinin vereceği oturma iznini Korsika'da bile olsa kabul edeceğini belirtti (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 256). Nihayet Fransa, 1933 yılının Temmuz ayında şartlı olarak Troçki'yi kabul edeceğini bildirdi. Troçki, 17 Temmuz 1933 tarihinde Fransa'ya gitmek üzere Türkiye'den ayrıldı (Troçki, *Sürgün Günlüğü* 7). Bununla birlikte, Fransız hükümetinin bazı kaygıları vardı. Bu sebeple, Troçki'nin başkent Paris'ten mümkün olduğunca uzak bir yerde ikamet etmesine karar verildi. Troçki, 25 Temmuz günü kendisi için uygun bulunan Royan yakınlarındaki Saint-Palais'e yerleşti. Fransa'da bulunduğu dönemde de muhalefet çalışmalarına ara vermedi ve sık sık Paris'e giderek Troçkist grubun üyeleriyle bir araya geldi (Troçki, *Sürgün Günlüğü* 9, 13).

¹ Troçki'nin Moskova'dan sürgün edileceği duyulduğunda, ona veda etmek için istasyonda çok sayıda kişi toplanmış, birçoğu olayı protesto etmek ve Troçki'nin bindirileceği trenin geçişini engellemek için rayların üzerine yatmıştır. Polis bu kişileri rayların üzerinden kaldırmaya ve kalabalığı dağıtmaya çalışmış, neticede başarılı olamamış ve Troçki'nin Alma Ata'ya sürgünü başka bir güne ertelenmek zorunda kalmıştır (Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki* 461).

Fransa'nın, 1935 yılının Mayıs ayında Moskova'da Stalin'le Sovyet-Fransa ittifakı için görüşmede bulunması Troçki'yi huzursuz etti. Burada daha fazla kalmasına izin verilmeyeceğini düşünerek 1935 yılında sığınma isteğiyle Norveç'e başvurdu (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 339). Aslında daha 1929 yılında Norveç'teki *Trotzki-Hilfe* adlı komite Troçki'ye sığınma hakkı verilmesi için çalışmalarda bulunmuş ve İşçi Partisi'nden, Norveç sosyalistlerinin Troçki'ye yerleşme izni alınması için harekete geçmesini talep etmiştir. Fakat dönemin Norveç hükümeti, Troçki'nin güvenliğinin sağlanmasının zor olacağını gerekçe göstererek o dönemde bu talebi reddetmiştir (Hoidal 34-36). Fakat Troçki'nin 1935 yılında yaptığı başvuru (o dönemde seçimleri İşçi Partisi kazanmıştı) bu kez kabul edildi. 18 Haziran günü Norveç'e varan Troçki burada bir yılını bile doldurmamışken, 1936 yılında Sovyet hükümeti Norveç hükümetine bir nota verdi. Notada Troçki'nin her türlü siyasi faaliyetinin engellenmesi istendi. Ancak Troçki bunu kabul etmek istemedi (Coşar 180). Bunun üzerine Norveç hükümeti, Troçki'yi, sığınma şartlarını ihlal ettiği gerekçesiyle enterne etti (Hoidal 42). Bu arada Amerika'daki arkadaşları Troçki'ye Meksika'da sığınma hakkı verilmesi için uğraşıyordu. Meksika'dan olumlu yanıt gelince, Troçki ve eşi Natalya, *Ruth* adlı bir gemiyle Norveç'ten ayrıldı ve 9 Ocak 1937 tarihinde Meksika'ya ulaştı. Burası Troçki'nin son sürgün yeri oldu. 20 Ağustos 1940 tarihinde Sovyet ajanı olduğu tahmin edilen Jacson isimli bir kişinin saldırısına uğradı ve başına aldığı ağır darbe sonucunda, olaydan bir gün sonra hayatını kaybetti (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 413, 582).

Troçki'nin Stalin'e karşı mücadelesi, onun Meksika'da öldürülmesiyle son bulsa da bu mücadelenin (en azından 1936-38 yıllarındaki Büyük Temizlik dönemine kadar) çok sayıda kişiyi etkisi altına aldığını söylemek abartılı olmayacaktır. Bunu makalenin Komsomol ile ilgili kısmındaki örneklerde de göreceğiz. Ancak Sovyet kaynakları bunun aksini iddia etmekte ve kaynaklarda bu meselenin negatif bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Stalin döneminde kaleme alınan kaynaklar için bu tutum şaşırıcı olmamakla birlikte aynı yaklaşım Stalin'in kınandığı sonraki dönemde de devam etmiştir. Nitekim Sovyet tarihçilerinden Moshe Lewin de *Sovyet Yüzyılı* adlı eserinde, "Troçki'nin reddedilişi, Stalin hayranlığından çok daha uzun süre devam etti" diyerek bu noktaya dikkat çekmiştir (Lewin 54).

İ.Gavrilin'in *Komünist Parti'nin Rezervi ve Yardımcısı Lenin Komsomolu* başlıklı kitabı, Stalin sonrası dönemde yazılan ve Troçki muhalefetine karşı negatif bir yaklaşım sergileyen eserlerden biridir. Bu kitapta, Troçki muhalefeti ile ilgili şu

ifadeler yer almıştır: “Troçki gençleri pohpohlamak suretiyle kendi tarafına çekmeye çalıştı. Bu yolla gençlerin güvenini kazanmak için, onları ‘Parti’nin en güvenilir barometresi’ olarak tanımladı. Troçkist-Zinovyevçiler, gençleri ülkede sosyalizmin zafer kazanma olasılığının olmadığına inandırmaya çalıştılar” (Gavrilin 37). Stalin’in kınandığı bir dönemde bile kaynakların Troçki meselesini neden hala bu şekilde ele aldıkları sorusunu, Sovyetler ve Rus devrimi üzerine yazdığı eserlerle tanınan Deutscher, 1957 Haziran’ındaki Merkez Komitesi toplantısında yaşanan bir hadise üzerinden şöyle izah etmiştir:

Kruşçev, Molotov’un Kaganoviç’in ve Malenkov’un partiden atılmasını isteyen önerge üzerinde konuşurken Stalin’in ölümünden beri gizli oturumlarda boyuna ortaya atılan Büyük Temizlik hareketine değinir. Molotov ile Kaganoviç’i göstererek şöyle bağırır: “Parti liderlerimizin ve sayısız masum Bolşeviğin kanları ellerinize bulaşmıştır. Bunun üzerine Molotov ile Kaganoviç de Kruşçev’e şöyle bağırırlar: “Senin de ellerin bulaşmıştır!”. Kruşçev cevap verir: “Evet kabul ediyorum, benimki de bulaşmıştır. Ama Büyük Temizlik sırasında ben yalnızca sizin emirlerinizi yerine getirdim. O sırada Politbüro üyesi değildim ve büronun kararlarından sorumlu bulunmuyordum. Ama sizler sorumluydunuz.” Bu bakımdan Stalin’in yerine geçenler, kendilerini kurtarabilmek için, Stalin kurbanlarından bir kısmının ruhlarını hala suçlu olarak göstermek zorundadırlar (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 11).

Sovyet kaynaklarının meseleye taraflı yaklaşımı, Troçki muhalefetinin Komsomol üzerindeki etkisi hakkında doğru bir çıkarımda bulunmamızı zorlaştırır da arşiv kaynakları bu noktadaki eksikliklerin giderilmesinde yardımcı olmaktadır. Nitekim bu çalışmada Troçkist muhalefet hareketinin Komsomol teşkilatına nasıl yansıdığı arşiv belgelerinden verilen örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak bundan evvel, ana hatları ile de olsa, Troçki muhalefetinin ortaya çıkışı ve akıbeti hakkında bilgi verilecektir.

Troçki Muhalefeti

Troçki ve Stalin cephesi arasındaki mücadele, 1923 yılının başlarında ortaya çıktı. Bu dönem Lenin’in hastalığının ağırlaştığı ve Politbüro’daki çalışmalara katılamayacak durumda olduğu bir dönemdi. Bu dönemde Politbüro içerisinde, Lenin’in yerini almaya en güçlü aday olan Troçki’ye karşı Stalin, Zinovyev ve Kamenev arasında bir ittifak (*Troyka*) kuruldu (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 101). Ancak vurgulamak gerekir ki, bu mücadele sadece Lenin’in yerine kimin geçeceği

mücadelesi değildi, bu aynı zamanda sosyalist bir toplumun kurulmasında nasıl bir yol izlemek gerektiği üzerinde yoğunlaşan bir fikir mücadelesiydi.

Troçki'nin bu yıllardaki eleştirisi daha çok, Stalin'in milliyetler politikası üzerinde yoğunlaşmıştı. Aslında Lenin de bu konuda Troçki ile benzer görüşteydi. Nitekim Lenin 5 Mart 1923 tarihli bir mesajında, Troçki'den Merkez Komitesi'nde Gürcü hadisesinin² savunmasını üstlenmesini istemişti. Troçki, 6 Mart 1923'te Lenin'in bu isteğini yerine getirmiş, Politbüro'ya hitaben, Stalin'in ulusal meselelere yönelik tutumunu yeren bir muhtıra kaleme almıştı (Lewin 43). Troçki'nin eleştirisinin bir diğer odak noktası, ekonomi politikalarıydı. Ekonomi üzerine eleştirilerini, Nisan 1923'te düzenlenen XII. Parti Kongresi'nde de dile getirdi ve planlı bir ekonominin gerekli olduğunu savundu (Cliff, *Yükselen Stalinist* 21). Lenin döneminde uygulamaya konan NEP³ siyasetindeki bazı yanlışlıklara da dikkat çeken Troçki, zengin köylü sınıfının ve *Nepman* olarak ifade edilen zengin tüccarların, NEP politikası nedeniyle gittikçe güçlendiğini ve bunun işçi sınıfı aleyhine bir gidişata yol açması tehlikesi bulunduğunu ifade etti. Bu tehlike karşısında Troçki'nin önerisi, NEP'in içeriğinin işçi sınıfının lehine olacak şekilde değiştirilmesi oldu (Saccarelli 136).

46 Parti üyesi de 15 Ekim 1923 tarihinde ortak imzayla yayınladıkları bir bildiriye Troçki ile benzer görüşleri savundu. Bildiriye, Politbüro çoğunluğunun planlı bir ekonomi politikasını gerekli görmemesinin ülkeyi ekonomik bir yıkıma götürdüğü ifade edildi ve “sekreterler hiyerarşinin” özgür bir tartışma ortamını ortadan kaldırdığı belirtildi (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 142). *Kırk Altılar* ya da *1923 Muhalefeti* olarak bilinen grup bu şekilde ortaya çıktı. Bu grup içerisinde yer alan iktisatçı Yevgeni Preobrajenski, sanayi yöneticisi Yuri Piatokov, *Pravda* gazetesi yazarlarından Lev Sosnovski, Kolçak'ı mağlup etmesiyle tanınan İvan Simirnov, Kızıl Ordu Baş Siyasi Komiseri Antonov-Ovseyenko, Moskova garnizon komutanı

² Gürcü hadisesi, o dönemde Milliyetler Komiseri olan Stalin'in Gürcistan'daki Menşevik Partisi'nin kapatılmasını istemesi ile patlak vermişti. Gürcistan Menşeviklerinin liderleri olan Mdivani ve Maharadze bu durumu protesto etmiş ve tartışma Politbüro'ya taşınmıştı. Troçki bu olayda Gürcüleri desteklemiş ve merkeziliğin aşırıya kaçtığını, self-determinasyon ilkesinin zarar gördüğünü savunmuştu. Stalin ise bunların milliyetçi sapmacılar olduğu, komşu Kafkas Cumhuriyetleriyle işbirliği yapmayı reddettikleri ve 'milli bir bencillik' anlayışı içerisinde oldukları iddiasında bulunmuştu. O tarihte Lenin ve Politbüro'nun çoğunluğu Stalin'in görüşlerini desteklemeyi uygun görmüştü (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 73).

³ NEP 21 Mart 1921 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1929 yılına dek sürdürülmüştür. Bu politikanın hedefi, Rusya'nın ekonomik çöküşünü önlemektir. Bu süreçte daha önceki dönemde başlatılan ve devletleştirme kapsamına alınan atölyeler ve küçük işletmelerin devletleştirilmesi iptal edilmiş ve küçük işletmeler sanayi kooperatiflerine devredilmiştir. NEP uygulaması ülkedeki sanayileşme sürecine olumlu yansımışsa da bu süreçte özel mülkiyete izin verilmesi eleştirilere neden olmuştur. Nitekim Stalin dönemi kolektifleştirme siyaseti, bu durumun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. (“SSCB'de Toprak Mülkiyeti”, 314-315).

N.Muralov gibi isimler Troçki'nin yakın çalışma arkadaşlarıydı. Grubun ilk faaliyetlerinden biri, 16 Ocak 1924 tarihindeki XIII. Parti kongresine; ifade ve tartışma özgürlüğü, Parti yöneticilerinin Parti üyeleri tarafından seçilmesi ve denetlenmesi ile sekreteryaya hakimiyetine son verilmesi taleplerini içeren bir tasarı sunmak oldu. Ancak Troyka, bu tasarıyı reddetti ve hem Troçki'yi hem de *Kırk Altılan* hizipçilikle suçladı (Cliff, *Yükselen Stalinist* 22-24). Zinovyev, Parti içinde bir bölünmenin kabul edilemeyeceği konusunda ısrarcıydı ve kongrede Troçki'nin sürgün edilmesi ve hatta tutuklanması gerektiğini ifade etti (Saccarelli 148). Troçki'ye göre, Parti içi gruplaşmalar “kötücül ve önlenmesi gereken bir durum” olmadığı gibi, bu sorunun çözümü kınama ya da yasaklamalar da değildi. Troçki'ye göre sorunun çözümü, Parti'de dile getirilen eleştirilerin dikkate alınması, tenkitten korkulmaması ve Parti'ye “hizip korkutmacalarıyla” gözdağı verilmemesiydi (Troçki, *Yeni Yol* 41, 45).

Tartışmalar devam ederken Stalin'in 1924 yılının sonbaharında “tek ülkede sosyalizm” kuramını ortaya atması ile, muhalefet ve iktidar arasındaki anlaşmazlıklara bir yenisini daha eklendi. Troçki, Stalin'in bu teorisine şiddetle karşı çıktı ve sürekli devrimi savundu. Troçki'ye göre, aksi durumda Sovyetler Birliği'nin uzun yıllar yaşama şansı yoktu. 1936 yılında kaleme aldığı *İhanete Uğrayan Devrim* adlı eserinde, Batı ülkelerinden birinde devrimin galip gelmesinin güç ilişkilerini kökten değiştireceğini, ancak bu olana dek Sovyetler Birliği'ni ayakta tutacak olan şeyin emek gücü olduğunu savundu (Troçki, *İhanete Uğrayan Devrim* 39). Troçki'ye göre Stalin'in tek ülkede sosyalizmi savunmasının nedeni, böyle bir devrimin Sovyetler Birliği'ndeki işçileri harekete geçirmesinden ve böylece Stalin bürokrasisinin varlığını tehdit etmesinden endişe duymasıydı (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 494).

Bu gelişmeler yaşanırken Ocak 1925'te meydana gelen bir olay, Troyka cephesinde çatlağa neden oldu. Bu olay, Komünist Parti Merkez Komitesi'nin Ocak ayındaki oturumunda Troçki'nin Askeri Devrimci Komite Başkanlığı ile Savaş Halk Komiserliği görevinden alınması sonrasında yaşandı (Carr 132). Troçki'nin Savaş Komiserliği'nden alınmasından sonra, Kamenev Stalin'den bu göreve kendisinin getirilmesini istedi ancak bu isteği reddedildi. Bununla birlikte o dönemde olayın daha fazla büyümesi engellendi. Ancak Zinovyev'in 1925 yılının Eylül ayında yayınlanan “Çağın Felsefesi” başlıklı yazısında Stalin'in ortaya attığı tek ülkede sosyalizm kuramını eleştirmesi Troyka'nın dağılmaya başladığını gösteren bir gelişme oldu (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 290, 295).

1925 yılının Aralık ayında toplanan XIV. Parti kongresinde Troyka cephesindeki anlaşmazlıklar iyice su yüzüne çıktı. Stalin'in zengin köylüyü destekleyen politikalarına Zinovyev ve Kamenev sert çıktı (Carr 142). Bütün bunlar, Troyka'nın artık son bulduğu manasına geliyordu.

Stalin'le birlikteliklerini sonlandıran Zinovyev ve Kamenev ikilisinin bir sonraki adımı Troçki ile bir ittifakın kurulması oldu. Böylece "Birleşik Muhalefet" olarak tanımlanan yeni bir grup ortaya çıktı. Bu birlikteliğin ilk neticelerinden biri, Zinovyev'in 14-23 Temmuz 1926'daki Merkez Komitesi ve Merkez Kontrol Komisyonu Ortak Toplantısı'nda, 1923 muhalefetinin o dönemdeki eleştirilerinde haklı olduğunu açıklamasıydı. Ardından Troçki de Zinovyev ve Kamenev'e yönelttiği suçlamalardan vazgeçti (Cliff, *Yükselen Stalinist* 164).

Stalin'in Birleşik Muhalefet'e cevabı, onları Parti içerisinde hizipçilik yapmakla ve böylece 1921'den beri yürürlükte olan hizipçilik yasağını bozmakla suçlamak oldu (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 333). 1926 yılının Ekim ayında ise, Komünist Parti Merkez Komitesi tarafından Troçki'nin Politbüro'daki görevine son verildi (Saccarelli 156). Bu kararın nedeni, Politbüro'daki bir toplantı sırasında Troçki'nin Stalin'e "devrimin mezar kazıcısı" şeklinde hitap etmesiydi (Carr 181). Bu hadisenin ardından iktidar ile muhalefet arasındaki çatışmanın dozu daha da arttı.

1927 yılının Mayıs ayında muhalefet, 83'ler Bildirgesi'ni yayınladı. Taşındığı imza sayısı nedeniyle bu ismi alan bildirmede, iktidarın Çin politikası⁴ eleştirildi, zengin köylü sınıfını desteklemek üzerine kurulu tarım siyasetinin yoksul köylüyü ihmal ettiği ve bu şekilde anti-proleter unsurların kayırıldığı ifade edildi (Carr 181). Bu bildirmeden kısa bir süre sonra, Troçki, Eylül 1927'de Komitern yöneticiliğinden ve Kasım 1927'de ise Parti üyeliğinden atıldı (Saccarelli 156). Zinovyev de Parti'den ihraç edilenler arasındaydı. Kamenev ve diğer bazı muhalifler ise Komünist Parti Merkez Komitesi'nden çıkarıldılar (Carr 184). 12 Ocak 1928 tarihinde ise Troçki'nin karşı-devrimcilik suçlamasıyla Alma Ata'ya sürgün edileceği açıklandı (Cliff, *Yükselen Stalinist* 311).

Troçki'nin Alma Ata'da sürgünde olduğu dönemde, Zinovyev ve Kamenev geri adım attılar ve Troçki grubu ile ilişkilerini kestiklerini açıkladılar. Böylece 1928 yılının Haziran ayında Parti'ye yeniden kabul edildiler (Carr 236-237). Bu, muhalefetteki dağılmanın ilk adımı oldu. İkinci adım, Troçki'nin 1929 yılında

⁴ 1927 yılında Çin'de devrimci bir hareket baş göstermiş, fakat Sovyetler Birliği, o dönemde doğrudan komünistleri desteklemek yerine, onları Sun Yat-sen'in partisi Kuomitang ile işbirliğine zorlamıştı. Ancak Sovyetler Birliği'nin izlediği bu politika sonradan komünist hareketin bizzat Kuomitang tarafından ezilmesi ile sonuçlanmıştı (Daha fazla bilgi için bkz. Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 377-388).

İstanbul'a sürgününden sonra, aralarında muhalefetin en etkili isimlerinden Radek, Preobrajenskiy, Smilga'nın da bulunduğu 400 Troçki taraftarının Stalin'e teslim olmalarıydı (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 97). Onların teslim gerekçesi, Stalin'in bu tarihte sanayileşme hareketine hız vermesi ve zengin köylü sınıfını tasfiye etme kararını almasıydı. Bilindiği gibi bu, Troçki muhalefetinin başından beri talep ettiği şeydi. Ancak Troçki'ye göre sorun sadece sanayileşme ile sınırlı değildi; ana sorun Parti problemiydi, Parti'nin nasıl bir anlayışla yönetildiği idi. Ancak Troçki'nin bu çıkışı bir şeyi değiştirmede. Yakın çalışma arkadaşları İvan Simirnov, Mraçkovski, Byeloborodov, Ter-Vaganyan, Boguslavski ve daha pek çok isim Stalin'le uzlaşma yolunu seçtiler (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 99, 100). Sadece Rakovski uzlaşmayı reddedip eleştirilerini sürdürdü. Ancak o da 1934 yılında arkadaşları gibi Stalin'le uzlaşma yoluna gitti (Lewin 2014).

Bir zamanlar Troçki muhalefetinin en etkili isimleri olan bu kişilerle Stalin iktidarı arasındaki uzlaşma dönemi, Leningrad Komünist Parti lideri Sergey Kirov'un 1934 yılının Aralık ayında, Troçkist muhalefetin üyelerinden olan Leonid Nikolayev tarafından öldürülmesi ile sona erdi. İçişleri Halk Komiserliği, bu olayın ardından muhalefetin tüm üyelerini tutukladı. 1936 yılının Ağustos ayındaki ilk mahkemede Zinovyev ve Kamenev beraberindeki muhalefet üyeleri ile birlikte yargılandılar ve Kirov'u öldüren Troçki-Zinovyev merkezinin mensubu olduklarını kabul ettiler. İdam cezasına çarptırıldılar ve ardından infaz edildiler (Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla* 638). 1937 yılında yapılan yeni mahkemede bu kez sanıklar; Radek, Pyatakov, Muralov, Sokolnikov, Serebriakov ve on iki kişiydi. Bu mahkemede Troçki'nin şahsına yöneltilen suçlamalar oldukça ilginçti. Savcı, Troçki'nin Hitler ve Japon imparatoru ile anlaştığını ve Stalin'e karşı mücadelesinde kendisine yardımda bulunmaları halinde Sovyetler Birliği'nin dağılması için çalışacağı vaadinde bulunduğunu iddia etti. Troçki'ye yöneltilen diğer suçlamalar; sanayi alanında sabotajlar düzenlemek, Sovyet işçilerini zehirlemek ve Stalin ile Politbüro üyelerini öldürmeye teşebbüs etmektir (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 418). Mahkeme sonucunda Pyatakov idam cezasına çarptırıldı. Radek ise 12 yıl hapisle cezalandırıldı ancak iki yıl sonra bir çalışma kampında öldü. Mart 1938'deki son mahkemenin sanıkları Buharin, Rikov, Krestinski ve Yagoda oldu. Bu isimler de SSCB'yi ortadan kaldırmayı planlayan Troçki muhalefetinin mensupları oldukları suçlamasını kabul ettiler ve idam cezasına çarptırıldılar (Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla* 639). Büyük Temizlik sürecindeki bu idamlarla Troçki muhalefetinin en önemli isimleri ortadan kaldırıldı.

Troçki Muhalefeti ve Komsomol

Troçki, henüz İstanbul'da sürgünde bulunduğu dönemde bir gazetecinin kendisine yönelttiği, “Rusya’da güvendiğiniz bir teşkilat var mı?” sorusuna, “Bolşevik Partisi, Kızıl Ordu ve Genç Komünistler arasında gizli teşekküllerimiz var. Bunlar Stalin’in elinden iktidarı alabilmek için mücadele halindedir. Bu sebeple de takibe uğruyorlar” cevabını vermişti (Coşar 49). Troçki’nin burada Genç Komünistler ile kastettiği Komsomol⁵ teşkilatıydı.

Troçki muhalefedinin sürdürdüğü mücadelenin, Komünist Parti’nin gençlik yapılanması olarak tanımlayabileceğimiz Komsomol teşkilatına yansımaması elbette beklenemezdi. Nitekim 1923 yılında *Kırk Altılar* deklarasyonunun yayınlanmasından sonra muhalefet hareketi Komsomol içerisine de etkinlik kazanmaya başladı. Bunun üzerine Genel Sekreterlik, tedbir olarak Komsomol Merkez Komitesi’ni dağıttı ve buraya kendisinin uygun gördüğü kişileri atadı (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 146). Bu hadisenin yanı sıra, Stalin’in bizzat 11 Aralık 1923 tarihinde Komsomol Merkez Komitesi’nin toplantısına katılması ve burada Troçki muhalefetini hedef alan ‘Parti İçerisindeki Tartışmalar Hakkında’ başlıklı bir konuşma yapması da Komsomol’un bu meseledeki önemini ortaya koyan bir gelişmeydi. Bu toplantıda ayrıca, Komünist Parti Merkez Komitesi ve Komsomol Merkez Komitesi’nin tavsiyesiyle, Troçki muhalefetiyle mücadelede Komsomol teşkilatına düşen görevler sıralandı (Zubkov 92).

Toplantının ardından, Komsomol üyelerine yönelik yoğun bir Troçki karşıtı propaganda başlatıldı. Komsomol Merkez Komitesi’nin toplantısından bir ay sonra, 1 Ocak 1924’te, Komsomol Merkez Komitesi yöneticilerinin imzasıyla, Troçki muhalefeti aleyhine ‘Genç Kuşağın Sorunu’ başlıklı bir makale yayınlandı. 12 Kasım 1924’te ise *Pravda* gazetesinde ‘Komsomol ve Ekim’ başlığını taşıyan ve gençleri Lenin liderliğindeki Bolşevik Parti’nin ve işçi sınıfının tarihini öğrenmeye davet eden bir yazı kaleme alındı (Zubkov 94).

Komünist Parti’nin ve Komsomol yönetiminin direktifiyle alınan tüm bu tedbirler, Komsomol üyeleri arasında Troçki taraftarlarının sayısının azımsanamayacak boyutta olduğunu düşündürmektedir. Nitekim teşkilatın yayın organı olan *Komsomolskaya Pravda*’nın 1 Ocak 1928 tarihli sayısında ‘Komsomol’da

⁵ Komünist Gençlik Teşkilatı. Gençler arasında Komünist Parti’nin ideolojisinin ve politikalarının rehberi, ulusal ekonominin talepleri doğrultusunda gençlerinin mobilizasyonunun bir aracıydı. Sadece 14-28 yaş aralığındaki gençler Komsomol üyesi olabiliirdi. Komünist Parti’de olduğu gibi, Komsomol’da da isteğe bağlı bir ayrılma söz konusu değildi, teşkilattan ayrılmak sadece Komsomol organlarının kararıyla mümkündü. (“Komsomol”, 716).

Troçkistlere Yer Yok' başlığını taşıyan bir haberden, bu meselenin Komsomol yönetimi nezdinde ciddi bir rahatsızlığa neden olduğu anlaşılmaktadır. Haberde şu ifadeler yer almaktadır:

Merkez Komitesi Bürosu, tüm Komsomol teşkilatlarına her muhalif Komsomol üyesinden en hızlı ve koşulsuz şekilde hatalarını kabul etmelerini talep etmesini emretmektedir. Ayrıca bu hizipçi harekette yer alanlardan tam bir açıklama ve bu grup içerisindeki çalışmalar hakkında detaylı veriler istenmelidir. Lenin Komsomol'u içerisinde Troçkist-Menşevik görüşlerin propagandası da 'bağdaşmaz bir ayrılık' olarak tanımlanmalıdır. Hata yaptıklarını kabul etmeyen muhalif Komsomol üyeleri teşkilattan ihraç edilmelidir. Troçkist fikirleri benimseyen ve muhalif gruptan ayrıldığını beyan etmesine rağmen Komsomol'a giriş için gerekli olan politik sınavı veremeyen Komsomol adayları da teşkilattan ihraç edilmelidir. Muhalif oldukları gerekçesiyle Komsomol'dan atılanlar arasından muhalif gruptan uzaklaştığını açıklayanlar, yeterli bir politik denetimden sonra Komsomol'a kabul edilmelidir ("Troçkistam Net Mesta v Komsomole").

Ancak Sovyet kaynakları incelendiğinde, Troçki muhalefetinin Komsomol teşkilatı üzerindeki etkisini azımsama şeklinde bir eğilim dikkati çekmektedir. V.A.Dines'in *Komsomol Lenin Adını Alıyor* (Komsomol Prinimayet İmya Lenina) başlıklı kitabı bunlardan biridir. Burada, Troçki muhalefetinin Komsomol'dan istediğini alamadığı ve Rusya Komsomol teşkilatının toplantısında Troçkistlerin bölücü bir faaliyet olarak kınandığı ifade edilmiştir. Burada ayrıca, Petrograd Komsomol teşkilatının şu açıklamasına yer verilmiştir: "*Biz, eski Bolşeviklerle gençlerin karşı karşıya getirilme çabalarını tam bir kararlılıkla reddediyoruz*" (Dines 9). Ancak burada yazarın göz ardı ettiği nokta, Komsomol teşkilatının bu tutumunun Komünist Parti direktiflerinin bir yansıması olduğu gerçeğidir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği gibi, 1923 yılında *Kırk Altılar* deklarasyonunun yayınlanmasından sonra muhalefet hareketi Komsomol içerisine de etkinlik kazanmaya başlamış ve bunun üzerine Komsomol Merkez Komitesi dağıtılarak buraya Komünist Parti Genel Sekreterliği'nin uygun gördüğü kişiler atanmıştır. Dolayısıyla Dines'in verdiği bilgileri, bu bilgi ışığında değerlendirmek gerekir.

Sovyet kaynaklarının bu meseledeki tutumunu örnekleyen bir başka eser, *Bizim Lenin Komsomolumuz* (Naş Leninskiy Komsomol) isimli eserdir. Bu kitapta, Troçki'nin Komsomol'u Parti'ye muhalif hale getirmeye çalıştığı ancak Komsomol

üyelerinin büyük kısmı üzerinde etkili olamadığı ifade edilmiştir (*Naş Leninskiy Komsomol* 55).

Ancak Sovyet arşivi *RGASPI*'den⁶ temin edilen belgelerde, Komsomol üyeleri arasında Troçki taraftarlarının hiç de azımsanamayacak bir etkiye sahip olduğu ve bu meselenin o dönemde Komünist Parti ve Komsomol yönetimi tarafından ciddiyetle ele alındığı anlaşılmaktadır. Bunlardan biri, 17 Ocak 1935 tarihinde Moskova'daki 'Proletariy' *sovhozunda*⁷ yapılan incelemeye ait bir belgedir. Bu belgede, Komsomol üyesi Zahvatov'un liderliğindeki Troçkist bir grubun karşı-devrimci faaliyetlerinin açığa çıkarıldığı ifade edilmiştir. Komsomol üyesi Zahvatov'un Marksist-Leninist topluluğun dersinde söz alarak onlara '*Tek ülkede sosyalizmi inşa etmek mümkün müdür?*' sorusunu yönelttiği ve onun buradaki açıklamasında açıkça Troçkist-Zinovyeveci bir yaklaşımın görüldüğü belirtilmiştir. Belge şu açıklamalarla devam etmiştir:

Gruptaki kimse onu desteklemedi, ancak kimse de Troçkist Zahvatov'un sorusuna yeterli ve detaylı bir cevap veremedi. Dersin bitiminde Vasilyev'e, Zahvatov'un takip edilmesi ve sabah bana onun kiminle ve ne hakkında görüştüğüne dair bilgi toplanması görevini verdim. Vasilev sabah bana raporu getirdi. ... Zahvatov'un karşı-devrimci faaliyetlerini tek başına yürütmediğine şüphem yoktur. Onun kim olduğunu, ne kadar süredir *sovhozda* çalıştığını, nereden gönderildiğini sordurdum. *Sovhozda* ve *sovhoz* dışında yapılan soruşturmada onun, sosyalist-devrimcilerden birinin ailesiyle yakın ilişkide olduğu açığa çıktı. Soruşturmada ulaşılan bilgiler gösteriyor ki, Troçkistler *sovhozda* karşı-devrimci faaliyetlerini arttırmış ve belirgin başarılar elde etmiştir (*RGASPI*, f.1, op.23, d.1104, l.11).

Bir başka belgede, Moskova Kursk demiryoluna bağlı Komsomol teşkilatında yaşanan bir olay şöyle aktarılmıştır:

Komünist Parti tarihinin ele alındığı toplantıda, Komsomol üyesi Lodkin'in, konuşmacının yönelttiği 'Parti nedir?' sorusuna verdiği yanıt nedeniyle, onun Troçkist literatürle ilgilendiği sonucuna varılmıştır. Lodkin, konuşmacı Kuznetsov'a, kendisine Troçkist

⁶ *Rossiskiy Gosudarstvennyy Arhiv Sotsialno-Politiçeskoj İstorii* (Sosyo-Politik Tarih Rus Devlet Arşivi)

⁷ *Sovhozlar*, SSCB'de sosyalist ekonomi anlayışına uygun olarak teşkil edilen kolektif çiftliklerdir. Çiftliklerin amacı, köylülere ait ayrı ve küçük tarım alanlarını kamulaştırmak, ardından onları tek ve büyük devlet ünitelerine dönüştürmektir. Çiftliklerde tüm işten o çiftliğe bağlı köylüler sorumluydu. Dışarıdan işçi alımı sadece, işlerin yoğun olduğu ve mevcut çalışan sayısının yetersiz kaldığı dönemler için söz konusuydu. *Sovhoz* sisteminde ürünlerden elde edilen gelirin bir kısmı çiftliklerin masrafları için ayrılır ve kalan kısmıyla emek hakkı fonu oluşturulurdu ("*Sovhoz*". *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*. C.8, Bakı, 1984, s.565).

eserlerden hangisini okumasını tavsiye ettiğini sormuş, Kuznetsov ise Lodkin'e, Troçkist-Zinovyevci muhalefet problemi hakkındaki kitapları ve Lenin ile Stalin'e ait eserleri okumasını tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Lodkin, 'Niçin diğerlerini okumalıyım?' cevabını vermiştir. Kuznetsov bu bilgiyi Parti örgütünün başkanı Levakov'la paylaşmış, ardından Komsomol komitesi Lodkin'in bu tavrını ele almış ve onun Komsomol'dan ihracı yönünde karar verilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.18).

1934 yılına ait olan ve "Gençler Arasında Ortaya Çıkarılan ve Yok Edilen Karşı-devrimci Troçkist Gruplar Hakkında" başlıklı belgede ise, 'Zaporeje' isimli bir fabrikada açığa çıkarılan karşı-devrimci Troçkist bir gruptan bahsedilmiştir. Belgede, açığa çıkarılan bu gruplar içerisinde eski Komsomol üyelerinin de olduğu ifade edilmiştir. Bu kişilerin 1934 yılının sonlarından itibaren düzenli olarak bir araya geldikleri; Troçki, Zinovyev ve diğerlerinin söylevlerini inceledikleri, bu toplantılara fabrikadaki diğer gençlerden de katılımlar olduğu aktarılmıştır (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.37). Belge şu açıklamalarla devam etmiştir:

Bahsi geçen bu kişiler, *Zaporojstali* gazetesinin Yazı İşleri Sekreteri Boguslavskiy'nin yanı sıra fabrika teknisyenleri Tetelbaum ve Neydorf ile yakın ilişki içerisindeydi. Vasilev, Zaslavskiy, Kalinoçkin tutuklandı. Boguslavskiy, Tetelbaum ve Neydorf da tutuklanacaktır. Zaporeje'den ayrılan Çerepeha'nın bulunup tutuklanması için gerekli tedbirler alındı. Tutuklulardan Vasilev, karşı-devrimci Troçkist faaliyetlerde bulduklarını kabul etti. ... Vasilev ayrıca, grup üyelerinin de Troçki-Zinovyev cephesinin görüşlerini paylaştıklarını ifade etti. Grup üyeleri, fabrikadaki diğer gençlerle karşılaştıklarında onlara Troçki, Zinovyev ve diğerlerinin propagandasını yapıyorlardı. Özellikle Vasilev sık sık, Troçki ve diğerlerine muhalif olan Parti liderlerini itibardan düşürmeye çalışıyordu (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.38, 39).

Bir diğer belge, "Odessa Komsomol Teşkilatındaki Birlik Çalışmalarına Troçkistlerin Sızması Hakkında Komsomol Merkez Komitesi Kararı" başlıklı belgedir. 21 Ocak 1935 tarihli bu belgede, Odessa'daki Komsomol teşkilatında Troçkist oldukları tespit edilen Herson Komsomol Şehir Komitesi (*gorkom*) Sekreteri Korostin, Genç İşçiler Tiyatrosu yönetmeni Utshovskiy ve Oçakovsk Komsomol Rayon Komitesi (*raykom*) Sekreteri Gladşteyn'in teşhir edildiği ve bu kişilerin Komsomol ve Parti'den atılmaları kararının alındığı bildirilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.61).

21 Şubat 1935 tarihli bir başka belgede, bu kez Bakü'deki bir dikiş fabrikasına bağlı Komsomol teşkilatında yaşanan bir hadiseye yer verilmiştir. Belgede, Komsomol üyesi Gambarov'un, Volodarskiy fabrikasının yurdunda yaptığı bir konuşmada, Kamanev ve Zinovyev'in proleterlerin yakın dostu olduğunu ifade ettiği ve bu gerekçeyle Komsomol'dan ihraç edildiği bilgisi verilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.87). Aynı belgenin devamında, Troçkist olmakla suçlanan Kirovabad Komsomol teşkilatı üyelerinden Mehdiyev'le ilgili gelişmeler aktarılmıştır. Mehdiyev'in, "Zinovyev her zaman gerçek bir Lenin taraftarı olmuştur, o sadece 1934 yılında Parti karşıtı çalışmalarda bulunmuştur" şeklindeki açıklamasına yer verilen belgede, Mehdiyev'in, Troçkist-Zinovyevci muhalefet liderlerinin kitaplarını tekstil fabrikasının kütüphanesinden temin ettiği, kütüphane çalışanlarından Komsomol üyesi Kahraman Memmedov'un, uyarılara rağmen bu kitapları toplattırmadığı ifade edilmiştir. Ancak belgede cezalandırma hakkında herhangi bir bilgi yer almamıştır (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.88). Belgede Ermenistan'dan da benzer bir olay aktarılmıştır. Bu kez hadisenin meydana geldiği mekân, bir okuldur:

Stepanavan'daki bir ortaokulda Parti tarihi dersinde karşı-devrimci Zinovyevci gruplar hakkında konuşulurken, Komsomol üyeleri Simon Ramazyan, Nikolay Tatevosyan, Tigran Ambartsumyan, Parsom Djutkatyan şu sözleri sarf etmiştir: 'Troçki, Zinovyev ve Kamanev, Parti adına önemli işler yapmıştır; hatta onlar Lenin ve Stalin'den daha da çok şey yapmıştır'. Öğretmen Artunyan, Kirov'un⁸ ölümüyle ilgili konulardan bahsettiği sırada öğrencilerden Komsomol üyesi Nikolay Tatevosyan, Troçki'nin Parti için Lenin'den daha az şey yapmadığını, eğer onun kahramanlıkları göz ardı edilirse, Parti tarihinin çarpıtılmış olacağını ifade etmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.89).

Belgede, okulda yaşanan bu hadiselerle ilgili Ermenistan Komsomol teşkilatı Merkez Komitesi'nin gerekli tedbirleri aldığı ifade edilmiş ve bu kişilerin ne tür bir cezaya çarptırıldığına dair herhangi bir bilgi yer almamıştır.

8 Eylül 1937 tarihli "Pionerskaya Pravda Gazetesinin Yazı İşleri Personelinin Denetim Sonuçları Hakkında" başlığını taşıyan belgede ise, *Pionerskaya Pravda* gazetesinin yazı işleri personeli olan Komsomol üyelerine ilişkin bir olay aktarılmıştır. Burada verilen bilgide, Temmuz 1936'dan itibaren gazetenin yazı işlerinden 30 personelin işten çıkarıldığı ve bu kişilerden ikisinin Troçkist oldukları

⁸ Bolşevik lider Sergey Mironoviç Kirov (27 Mart 1886 - 1 Aralık 1934), 1934 yılında Leningrad Komünist Parti Merkezi'nde Troçki muhalefetinin bir üyesi olduğu iddia edilen Leonid Nikolayev tarafından tabanca ile öldürülmüştür.

belirtilmiştir. Bunlardan L.M. Meyeroviç'in 1931 yılından beri Komsomol üyesi olduğu ve Parti-karşıtı, Troçkist konuşmalar yaptığı ifade edilmiştir. Belgede belirtildiğine göre, bahsi geçenlerden birkaçı dışında tamamı görevlerinden uzaklaştırılmıştır (RGASPI, f.1, op.23, d.1251, 1.79).

Komsomol Merkez Komitesi Sekreteri Kosarev'e gönderilen ve 'gizlidir' ibaresi taşıyan bir başka belgede, 'Yujnaya Doroga' Komsomol teşkilatındaki Troçki taraftarlarının ifşası ve sonrasında yaşanan gelişmeler yer almıştır:

Yujnaya Doroga Komsomol teşkilatında karşı-devrimci Troçkistler ortaya çıktı. Bu teşkilatın politika şubesine bağlı öğretmen Simonenko, derslerinden birinde, tek ülkede sosyalizmin inşa edilemeyeceğini ifade ettiğinden Parti'den ihraç edildi. Kremençugskiy siyasi şubesine bağlı propagandacılarından Groholskiy de Troçkistlerle ilişkisi nedeniyle Komsomol'dan atıldı. O, daha önce Troçkist Rıvkin'in Parti'den atılmasının aleyhinde olmuştu. Ayrıca Osnova lokomotif deposunun Komsomol Komitesi sekreterlerinden Hodos da karşı-devrimcilerle ve Troçkist Rıvkin'le yakın ilişki içerisindeydi. Hodos, Troçkistlerin güçlenmesine yardım etti, Komsomol içerisindeki politik eğitimi zayıflattı. Hodos, 'bizim içimizde Troçkist yoktur, sadece Rıvkin vardı ve o da tutuklandı' diyerek Komsomol'u bu meseleye gereken önemi vermekten alıkoymaya çalıştı (RGASPI, f.1, op.23, d.1257, 1.15).

Belgede Hodos'un Komsomol sekreterliği görevine son verildiği ve Komsomol'dan ihraç edildiği ifade edilmiş, devamında ise bir başka olaya yer verilmiştir. Bu olayın aktörü, *Bolşevik Yujnoy* gazetesinde çalışan Rogov isimli bir Komsomol üyesidir. Yazı işlerindeki Troçkist gruplarla ilişki içerisinde olduğu iddia edilen Rogov'un, *Bolşevik Yujnoy* gazetesinin yazı işlerine, Troçkist olduğu gerekçesiyle Parti'den ihraç edilen Buntman isimli birini getirdiği belirtilmiştir. Bunun üzerine Komsomol komitesi Rogov'u, Troçkistlerin doğrudan destekçisi olduğu gerekçesiyle Komsomol'dan ihraç etmiş ve gazetede görevine de son verilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1257, 1.16).

SONUÇ

Sovyet kaynaklarında, Troçki muhalefetinin Komsomol içerisinde etkili olamadığı ve gençler arasında taraftar toplamak konusunda başarısız olduğu şeklinde bir bilgi aktarımı söz konusudur. Bununla birlikte, muhalefetin resmen ortaya çıktığı 1923 yılından itibaren, gerek Komünist Parti yöneticilerinin gerekse Komsomol yönetiminin aldıkları tedbirler ve gençler arasında yoğun bir şekilde

yürütülen muhalefet karşıtı kampanya, Sovyet kaynaklarının verdiği bilgilerle tezat oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, arşiv belgelerindeki örneklerden de Troçki-Zinovyev cephesine mensup Komsomol üyelerinin azımsanmayacak boyutta olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim arşiv belgelerinde Komsomol içerisindeki bu grubun; sovhozlardan fabrikalara, resmî gazetelerden demiryolları ve okullara kadar çok farklı kurumlara nüfuz ettikleri ve ayrıca Moskova'nın yanı sıra Odessa, Bakü, Ermenistan gibi farklı bölgelerde faaliyette buldukları görülmektedir. Troçki-Zinovyev muhalefetine mensup Komsomol üyeleri arasında gazeteci, fabrika teknisyeni, öğrenci, tiyatro yönetmeni gibi farklı meslek gruplarının yanı sıra, Komsomol yöneticisi ve Komsomol sekreterlerinin yer aldığı da yine arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

Belgelerdeki dikkat çekici detaylardan biri, Komsomol üyelerinin çoğunlukla, savundukları fikirler nedeniyle cezalandırılmış olmalarıdır. Belgelerdeki birçok örnekte Troçki muhalefetine mensup olanlar, aktif bir kampanya yürüttükleri için değil, Komsomol üyesi Zahvatov ya da Lodkin örneğinde olduğu gibi, yönelttikleri sorular ve sorulara verdikleri cevaplardaki Troçkist yaklaşım nedeniyle cezalandırılmışlardır. Belgelerde doğrudan propaganda faaliyetlerinde bulunan Komsomol üyelerine ait örnekler de mevcuttur. Ancak bunlar diğerine kıyasla azınlıkta kalmaktadır.

Troçki taraftarlarına uygulanan cezalar ise, en ağırı tutuklama olmak üzere, Komsomol'dan ve kimi zaman buldukları görevden uzaklaştırmak şeklindedir. Böylece ölüm cezasına çok mecbur kalınmadığı sürece başvurulmamış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ilk zamanlar Troçki de dahil muhalefetin başında bulunan isimlere bile ölüm cezası verilmeyip sürgün edildiğini biliyoruz. Arşivden verilen örneklerde de ölüm cezasına rastlanmaması bu çıkarımı güçlendirmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, belgelerin büyük bir kısmının 1930'lu yılların ilk yarısına ait olmasıdır. Bilindiği gibi, 1936-38 yılında yaşanan "Büyük Temizlik" (Başaya Çistka) döneminde bu durum değişecek ve sadece Komünist Parti ve çeşitli yönetim kademelerinde değil, Komsomol teşkilatı içerisinde de büyük bir tasfiye süreci başlayacaktır. Nitekim bu tarihten sonra Komsomol içerisinde en üst kademedeki isimlerin bile, karşı-devrimci/Troçkist-Zinovyevci gibi suçlamalarla ölüm cezasına çarptırıldığı görülecektir.

1930'lu yılların başları ile 1936-38 yıllarındaki Büyük Temizlik sırasındaki bu farklı tutum bizi, Stalin'in bunu yapmak için iktidarını güçlendirmeyi beklediği neticesine götürmektedir. Nitekim Büyük Temizlik yıllarından önceki dönemde,

gerek Troçki muhalefeti ile yaşanan çatışma ve gerekse o yıllarda ülkenin ekonomik açıdan içinde bulunduğu kritik süreç hatırlanacak olursa, Stalin'in bu adımı atmak için uygun zamanı beklediğini söylemek hatalı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Cliff, Tony. *Troçki 2: Devrimin Kılıcı*. Çev. Ali Çakıroğlu. İstanbul: Marx-21, 2014.
- . *Troçki 3: Yükselen Stalinist Bürokrasiye Karşı Mücadele*. Çev. Ali Çakıroğlu. İstanbul: Marx-21, 2015.
- Coşar, Ömer Sami. *Troçki İstanbul'da*. İstanbul: İş Bankası, 2015.
- Deutscher, Isaac. *Kovulan Sosyalist Troçki 1929-1940*. İstanbul: Alfa, 2016.
- . *Silahsız Sosyalist Troçki 1921-1929*. İstanbul: Alfa, 2016.
- Dines, V.A. *Komsomol Prinimayet İmya Lenina*. Saratov: 1973.
- Gavrilin, İ. *Leninskiy Komsomol Rezerv i Pomoşnik Kommunistiçeskoj Partii*. Riga: 1940.
- Hoidal, Oddvar. "The Unwelcome Exile: Leon Trotsky's Failure to Receive Asylum in Norway, 1929." *Scandinavian Studies* 1 (1980): 32-45.
- Hosking, Geoffrey. *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*. Çev. Kezban Acar. İstanbul: İletişim, 2015.
- "Komsomol." *Bolşaya Rossiskaya Entsiklopediya*, T.14, Moskva: 2009. 715-716.
- Lewin, Moshe. *Sovyet Yüzyılı*. Çev. Renan Akman. İstanbul: İletişim, 2016.
- Naş Leninskiy Komsomol*. Moskva: Molodaya Gvardiya, 1972.
- Saccarelli, Emanuele. *Gramsci and Trotsky in the Shadow of Stalinism*. New York: Routledge, 2008.
- "Sovxoz." *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*. C.8, Bakı: 1984. 565.
- Troçki, Lev. *İhanete Uğrayan Devrim*. Çev. Ayla Ortaç. İstanbul: Yazın, 1998.
- . *Sürgün Günlüğü*. Çev. Aslı Aydın. İstanbul: Yazın, 1997.
- . *Yeni Yol*. Çev. Sanem Öztürk. İstanbul: Yazın, 2006.
- "Troçkistam Net Mesta v Komsomole." *Komsomolskaya Pravda* 1 Yanvar 1928.
- Zubkov, V.A. *Komsomol i Kommunistiçeskoe Vospitaniye Molodeji (1918 İyun-1941 gg)*. Leningrad: Leningradskogo Universiteta, 1978.

Sosyo-Politik Tarih Rus Devlet Arşivi (RGASPI) Belgeleri⁹

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.11.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.18.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.37.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.38.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.39.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.61.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.87.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.88.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.89.

RGASPI, f.1, op.23, d.1251, l.79.

RGASPI, f.1, op.23, d.1257, l.15.

RGASPI, f.1, op.23, d.1257, l.16.

⁹ RGASPI, fond/f. (koleksiyon), opis/op. (klasör), dela/d. (dosya), list/l. (varak).

Troçki ile Stalin arasındaki anlaşmazlıklar Lenin'in rahatsızlandığı 1923 yılında ortaya çıktı. Bu anlaşmazlıklar giderek büyüdü ve Stalin iktidarına karşı bir muhalefet hareketine dönüştü. Troçki, 1925 yılında Savaş Komiserliği görevinden alındı. Buna rağmen Stalin'e muhalefetten vazgeçmeyince 1927 yılında Alma Ata'ya (Kazakistan) sürüldü (Coşar 2). Fakat Troçki burada da muhalefet çalışmalarına devam etti ve kendisi gibi ülkenin çeşitli bölgelerinde sürgünde bulunan arkadaşlarıyla iletişimini sürdürdü. Astrahan'a sürülen Rakovski, Tobolsk'ta sürgünde bulunan Radek, Uralsk'a sürülen Preobrajenski, Narim'de bulunan Smilga, Komi Cumhuriyeti'ne sürgün edilen Belodorov, Semi-Palatinsk'teki Serebriakov, Ermenistan'a sürülen İvan Simirnov ve Varonej'deki Mračkovski bu isimler arasındaydı (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 471). Bu durumdan rahatsız olan Stalin, Troçki'yi ülke dışına göndermenin yollarını aramaya başladı, ancak onu hiçbir ülke kendi sınırlarına kabul etmek istemedi. Birçok kaynakta Stalin'in Troçki'yi ortadan kaldırmak yerine onu yeniden -ancak bu kez ülke dışına- sürgün etmesinin gerekçesi olarak, onun Troçki taraftarlarının tepkisinden çekinmesi gösterilmiştir. Düşmanlarını, hatta kendisine düşmanlık ettiğinden şüphe ettiği kişileri dahi hiç tereddüt etmeden ortadan kaldıran Stalin'in, o dönemde Troçki'yi sürgün kararıyla yetinmesi, kaynaklardaki bu çıkarımın doğru olduğunu düşündürmektedir.

Aralarında sosyalistlerin o tarihlerde güçlü olduğu İngiltere ve Almanya'nın da bulunduğu hiçbir ülkenin kabul etmek istemediği Troçki'ye sınırlarını açan ülke Türkiye oldu. Ömer Sami Coşar, *Troçki İstanbul'da* isimli kitabında, tüm Avrupa ülkelerinin reddettiği Troçki'yi Türkiye'nin neden kabul ettiğini şu şekilde açıklamıştır:

Musul'u Türkiye'den koparabilmek için üzerimize Mussolini'yi de saldırtmış olan İngiltere'ye ve Güney Anadolu'dan toprak istemeye başlayan faşist İtalya'ya karşı Türkiye 1925 yılında Sovyet Rusya ile bir ittifak antlaşması akdetmişti. Yardım vaadi almıştı. Ayrıca Troçki'nin İstiklal Harbi sırasında Türkiye'ye yardımları dokunmuş, Sovyet harbiye komiseri olarak silah sevkinde rol oynamıştı. Bu hava içerisinde Stalin'in ricası kabul edilecekti (Coşar 9).

Troçki'nin İstanbul'a sürgünü gizli bir şekilde gerçekleştirildi. Çünkü Stalin, Troçki'nin daha önce Moskova'dan Alma Ata'ya sürgünü sırasında yaşanan olayların¹ tekrarlanmasını istemedi (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 16). Böylece Troçki, yanında eşi Natalya ve oğlu Lyova ile birlikte 12 Şubat 1929 tarihinde yeni sürgün yeri olan İstanbul'a geldi. Troçki, burada da çalışmaya ve muhalefet hareketini yönetmeye devam etti. İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde en önemli eserlerinden biri olan *Hayatım* isimli biyografisini yazdı (Troçki, *Sürgün Günlüğü* 7). Bu biyografisi dışında *Sovyet Rusya'da Gerçek Durum*, *Stalin'in Tahrif Okulu*, *Lenin'den Sonra III. Enternasyonal* buradayken kaleme aldığı diğer eserlerdi (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 38). Troçki'nin, İstanbul'daki sürgün yıllarında en önemli meşguliyetlerinden biri de balık tutmaktı. Coşar, bu işin o dönemde Troçki'yi en çok dinlendiren ve çalışma hızını kamçıl原因an şey olduğunu ifade etmiştir: “*Av partileri bol balık getirdiği sabahlar denizden hızlı dönüyor, o gün akşam geç vakte kadar yazılarını dikte ediyordu*” (Coşar 148). Bununla birlikte Troçki, daha fazla Türkiye'de kalmak istemiyordu, bu nedenle Avrupa'ya geçmenin yollarını aramaya başladı.

Mayıs 1929'da İngiltere'de İşçi Partisi'nin seçimlerde galip gelmesi üzerine İstanbul'daki İngiliz Konsoloslugu'na müracaat ederek vize talebinde bulundu. Ancak İngiltere ona giriş izni vermedi (Coşar 71). Bu arada Fransa'daki dostları, ülkelerinin Troçki'ye sığınma izni vermesi için çabalamaktaydı. Troçki de kendisine sığınma hakkı verilmesini destekleyen Eğitim Bakanı Henri Guernut'a bir mektup yazdı ve Fransız hükümetinin vereceği oturma iznini Korsika'da bile olsa kabul edeceğini belirtti (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 256). Nihayet Fransa, 1933 yılının Temmuz ayında şartlı olarak Troçki'yi kabul edeceğini bildirdi. Troçki, 17 Temmuz 1933 tarihinde Fransa'ya gitmek üzere Türkiye'den ayrıldı (Troçki, *Sürgün Günlüğü* 7). Bununla birlikte, Fransız hükümetinin bazı kaygıları vardı. Bu sebeple, Troçki'nin başkent Paris'ten mümkün olduğunca uzak bir yerde ikamet etmesine karar verildi. Troçki, 25 Temmuz günü kendisi için uygun bulunan Royan yakınlarındaki Saint-Palais'e yerleşti. Fransa'da bulunduğu dönemde de muhalefet çalışmalarına ara vermedi ve sık sık Paris'e giderek Troçkist grubun üyeleriyle bir araya geldi (Troçki, *Sürgün Günlüğü* 9, 13).

¹ Troçki'nin Moskova'dan sürgün edileceği duyulduğunda, ona veda etmek için istasyonda çok sayıda kişi toplanmış, birçoğu olayı protesto etmek ve Troçki'nin bindirileceği trenin geçişini engellemek için rayların üzerine yatmıştır. Polis bu kişileri rayların üzerinden kaldırmaya ve kalabalığı dağıtmaya çalışmış, neticede başarılı olamamış ve Troçki'nin Alma Ata'ya sürgünü başka bir güne ertelenmek zorunda kalmıştır (Deutscher, *Silahsız Sosyalist Troçki* 461).

Fransa'nın, 1935 yılının Mayıs ayında Moskova'da Stalin'le Sovyet-Fransa ittifakı için görüşmede bulunması Troçki'yi huzursuz etti. Burada daha fazla kalmasına izin verilmeyeceğini düşünerek 1935 yılında sığınma isteğiyle Norveç'e başvurdu (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 339). Aslında daha 1929 yılında Norveç'teki *Trotzki-Hilfe* adlı komite Troçki'ye sığınma hakkı verilmesi için çalışmalarda bulunmuş ve İşçi Partisi'nden, Norveç sosyalistlerinin Troçki'ye yerleşme izni alınması için harekete geçmesini talep etmiştir. Fakat dönemin Norveç hükümeti, Troçki'nin güvenliğinin sağlanmasının zor olacağını gerekçe göstererek o dönemde bu talebi reddetmiştir (Hoidal 34-36). Fakat Troçki'nin 1935 yılında yaptığı başvuru (o dönemde seçimleri İşçi Partisi kazanmıştı) bu kez kabul edildi. 18 Haziran günü Norveç'e varan Troçki burada bir yılını bile doldurmamışken, 1936 yılında Sovyet hükümeti Norveç hükümetine bir nota verdi. Notada Troçki'nin her türlü siyasi faaliyetinin engellenmesi istendi. Ancak Troçki bunu kabul etmek istemedi (Coşar 180). Bunun üzerine Norveç hükümeti, Troçki'yi, sığınma şartlarını ihlal ettiği gerekçesiyle enterne etti (Hoidal 42). Bu arada Amerika'daki arkadaşları Troçki'ye Meksika'da sığınma hakkı verilmesi için uğraşıyordu. Meksika'dan olumlu yanıt gelince, Troçki ve eşi Natalya, *Ruth* adlı bir gemiyle Norveç'ten ayrıldı ve 9 Ocak 1937 tarihinde Meksika'ya ulaştı. Burası Troçki'nin son sürgün yeri oldu. 20 Ağustos 1940 tarihinde Sovyet ajanı olduğu tahmin edilen Jacson isimli bir kişinin saldırısına uğradı ve başına aldığı ağır darbe sonucunda, olaydan bir gün sonra hayatını kaybetti (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 413, 582).

Troçki'nin Stalin'e karşı mücadelesi, onun Meksika'da öldürülmesiyle son bulsa da bu mücadelenin (en azından 1936-38 yıllarındaki Büyük Temizlik dönemine kadar) çok sayıda kişiyi etkisi altına aldığını söylemek abartılı olmayacaktır. Bunu makalenin Komsomol ile ilgili kısmındaki örneklerde de göreceğiz. Ancak Sovyet kaynakları bunun aksini iddia etmekte ve kaynaklarda bu meselenin negatif bir yaklaşımla ele alındığı görülmektedir. Stalin döneminde kaleme alınan kaynaklar için bu tutum şaşırıcı olmamakla birlikte aynı yaklaşım Stalin'in kınandığı sonraki dönemde de devam etmiştir. Nitekim Sovyet tarihçilerinden Moshe Lewin de *Sovyet Yüzyılı* adlı eserinde, "Troçki'nin reddedilişi, Stalin hayranlığından çok daha uzun süre devam etti" diyerek bu noktaya dikkat çekmiştir (Lewin 54).

İ.Gavrilin'in *Komünist Parti'nin Rezervi ve Yardımcısı Lenin Komsomolu* başlıklı kitabı, Stalin sonrası dönemde yazılan ve Troçki muhalefetine karşı negatif bir yaklaşım sergileyen eserlerden biridir. Bu kitapta, Troçki muhalefeti ile ilgili şu

ifadeler yer almıştır: “Troçki gençleri pohpohlamak suretiyle kendi tarafına çekmeye çalıştı. Bu yolla gençlerin güvenini kazanmak için, onları ‘Parti’nin en güvenilir barometresi’ olarak tanımladı. Troçkist-Zinovyevçiler, gençleri ülkede sosyalizmin zafer kazanma olasılığının olmadığına inandırmaya çalıştılar” (Gavrilin 37). Stalin’in kınandığı bir dönemde bile kaynakların Troçki meselesini neden hala bu şekilde ele aldıkları sorusunu, Sovyetler ve Rus devrimi üzerine yazdığı eserlerle tanınan Deutscher, 1957 Haziran’ındaki Merkez Komitesi toplantısında yaşanan bir hadise üzerinden şöyle izah etmiştir:

Kruşçev, Molotov’un Kaganoviç’in ve Malenkov’un partiden atılmasını isteyen önerge üzerinde konuşurken Stalin’in ölümünden beri gizli oturularda boyuna ortaya atılan Büyük Temizlik hareketine değinir. Molotov ile Kaganoviç’i göstererek şöyle bağırır: “Parti liderlerimizin ve sayısız masum Bolşeviğin kanları ellerinize bulaşmıştır. Bunun üzerine Molotov ile Kaganoviç de Kruşçev’e şöyle bağırırlar: “Senin de ellerin bulaşmıştır!”. Kruşçev cevap verir: “Evet kabul ediyorum, benimki de bulaşmıştır. Ama Büyük Temizlik sırasında ben yalnızca sizin emirlerinizi yerine getirdim. O sırada Politbüro üyesi değildim ve büronun kararlarından sorumlu bulunmuyordum. Ama sizler sorumluydunuz.” Bu bakımdan Stalin’in yerine geçenler, kendilerini kurtarabilmek için, Stalin kurbanlarından bir kısmının ruhlarını hala suçlu olarak göstermek zorundadırlar (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 11).

Sovyet kaynaklarının meseleye taraflı yaklaşımı, Troçki muhalefetinin Komsomol üzerindeki etkisi hakkında doğru bir çıkarımda bulunmamızı zorlaştırırsa da arşiv kaynakları bu noktadaki eksikliklerin giderilmesinde yardımcı olmaktadır. Nitekim bu çalışmada Troçkist muhalefet hareketinin Komsomol teşkilatına nasıl yansıdığı arşiv belgelerinden verilen örneklerle açıklanmaya çalışılacaktır. Ancak bundan evvel, ana hatları ile de olsa, Troçki muhalefetinin ortaya çıkışı ve akıbeti hakkında bilgi verilecektir.

Troçki Muhalefeti

Troçki ve Stalin cephesi arasındaki mücadele, 1923 yılının başlarında ortaya çıktı. Bu dönem Lenin’in hastalığının ağırlaştığı ve Politbüro’daki çalışmalara katılamayacak durumda olduğu bir dönemdi. Bu dönemde Politbüro içerisinde, Lenin’in yerini almaya en güçlü aday olan Troçki’ye karşı Stalin, Zinovyev ve Kamenev arasında bir ittifak (*Troyka*) kuruldu (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 101). Ancak vurgulamak gerekir ki, bu mücadele sadece Lenin’in yerine kimin geçeceği

mücadelesi değildi, bu aynı zamanda sosyalist bir toplumun kurulmasında nasıl bir yol izlemek gerektiği üzerinde yoğunlaşan bir fikir mücadelesiydi.

Troçki'nin bu yıllardaki eleştirisi daha çok, Stalin'in milliyetler politikası üzerinde yoğunlaşmıştı. Aslında Lenin de bu konuda Troçki ile benzer görüşteydi. Nitekim Lenin 5 Mart 1923 tarihli bir mesajında, Troçki'den Merkez Komitesi'nde Gürcü hadisesinin² savunmasını üstlenmesini istemişti. Troçki, 6 Mart 1923'te Lenin'in bu isteğini yerine getirmiş, Politbüro'ya hitaben, Stalin'in ulusal meselelere yönelik tutumunu yeren bir muhtıra kaleme almıştı (Lewin 43). Troçki'nin eleştirisinin bir diğer odak noktası, ekonomi politikalarıydı. Ekonomi üzerine eleştirilerini, Nisan 1923'te düzenlenen XII. Parti Kongresi'nde de dile getirdi ve planlı bir ekonominin gerekli olduğunu savundu (Cliff, *Yükselen Stalinist* 21). Lenin döneminde uygulamaya konan NEP³ siyasetindeki bazı yanlışlıklara da dikkat çeken Troçki, zengin köylü sınıfının ve *Nepman* olarak ifade edilen zengin tüccarların, NEP politikası nedeniyle gittikçe güçlendiğini ve bunun işçi sınıfı aleyhine bir gidişata yol açması tehlikesi bulunduğunu ifade etti. Bu tehlike karşısında Troçki'nin önerisi, NEP'in içeriğinin işçi sınıfının lehine olacak şekilde değiştirilmesi oldu (Saccarelli 136).

46 Parti üyesi de 15 Ekim 1923 tarihinde ortak imzayla yayınladıkları bir bildiriye Troçki ile benzer görüşleri savundu. Bildiriye, Politbüro çoğunluğunun planlı bir ekonomi politikasını gerekli görmemesinin ülkeyi ekonomik bir yıkıma götürdüğü ifade edildi ve “sekreterler hiyerarşinin” özgür bir tartışma ortamını ortadan kaldırdığı belirtildi (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 142). *Kırk Altılar* ya da *1923 Muhalefeti* olarak bilinen grup bu şekilde ortaya çıktı. Bu grup içerisinde yer alan iktisatçı Yevgeni Preobrajenski, sanayi yöneticisi Yuri Piatokov, *Pravda* gazetesi yazarlarından Lev Sosnovski, Kolçak'ı mağlup etmesiyle tanınan İvan Simirnov, Kızıl Ordu Baş Siyasi Komiseri Antonov-Ovseyenko, Moskova garnizon komutanı

² Gürcü hadisesi, o dönemde Milliyetler Komiseri olan Stalin'in Gürcistan'daki Menşevik Partisi'nin kapatılmasını istemesi ile patlak vermişti. Gürcistan Menşeviklerinin liderleri olan Mdivani ve Maharadze bu durumu protesto etmiş ve tartışma Politbüro'ya taşınmıştı. Troçki bu olayda Gürcüleri desteklemiş ve merkeziliğin aşırıya kaçtığını, self-determinasyon ilkesinin zarar gördüğünü savunmuştu. Stalin ise bunların milliyetçi sapmacılar olduğu, komşu Kafkas Cumhuriyetleriyle işbirliği yapmayı reddettikleri ve 'milli bir bencillik' anlayışı içerisinde oldukları iddiasında bulunmuştu. O tarihte Lenin ve Politbüro'nun çoğunluğu Stalin'in görüşlerini desteklemeyi uygun görmüştü (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 73).

³ NEP 21 Mart 1921 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1929 yılına dek sürdürülmüştür. Bu politikanın hedefi, Rusya'nın ekonomik çöküşünü önlemektir. Bu süreçte daha önceki dönemde başlatılan ve devletleştirme kapsamına alınan atölyeler ve küçük işletmelerin devletleştirilmesi iptal edilmiş ve küçük işletmeler sanayi kooperatiflerine devredilmiştir. NEP uygulaması ülkedeki sanayileşme sürecine olumlu yansımışsa da bu süreçte özel mülkiyete izin verilmesi eleştirilere neden olmuştur. Nitekim Stalin dönemi kolektifleştirme siyaseti, bu durumun bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. (“SSCB'de Toprak Mülkiyeti”, 314-315).

N.Muralov gibi isimler Troçki'nin yakın çalışma arkadaşlarıydı. Grubun ilk faaliyetlerinden biri, 16 Ocak 1924 tarihindeki XIII. Parti kongresine; ifade ve tartışma özgürlüğü, Parti yöneticilerinin Parti üyeleri tarafından seçilmesi ve denetlenmesi ile sekreteryaya hakimiyetine son verilmesi taleplerini içeren bir tasarı sunmak oldu. Ancak Troyka, bu tasarıyı reddetti ve hem Troçki'yi hem de *Kırk Altılan* hizipçilikle suçladı (Cliff, *Yükselen Stalinist* 22-24). Zinovyev, Parti içinde bir bölünmenin kabul edilemeyeceği konusunda ısrarcıydı ve kongrede Troçki'nin sürgün edilmesi ve hatta tutuklanması gerektiğini ifade etti (Saccarelli 148). Troçki'ye göre, Parti içi gruplaşmalar “kötücül ve önlenmesi gereken bir durum” olmadığı gibi, bu sorunun çözümü kınama ya da yasaklamalar da değildi. Troçki'ye göre sorunun çözümü, Parti'de dile getirilen eleştirilerin dikkate alınması, tenkitten korkulmaması ve Parti'ye “hizip korkutmacalarıyla” gözdağı verilmemesiydi (Troçki, *Yeni Yol* 41, 45).

Tartışmalar devam ederken Stalin'in 1924 yılının sonbaharında “tek ülkede sosyalizm” kuramını ortaya atması ile, muhalefet ve iktidar arasındaki anlaşmazlıklara bir yenisini daha eklendi. Troçki, Stalin'in bu teorisine şiddetle karşı çıktı ve sürekli devrimi savundu. Troçki'ye göre, aksi durumda Sovyetler Birliği'nin uzun yıllar yaşama şansı yoktu. 1936 yılında kaleme aldığı *İhanete Uğrayan Devrim* adlı eserinde, Batı ülkelerinden birinde devrimin galip gelmesinin güç ilişkilerini kökten değiştireceğini, ancak bu olana dek Sovyetler Birliği'ni ayakta tutacak olan şeyin emek gücü olduğunu savundu (Troçki, *İhanete Uğrayan Devrim* 39). Troçki'ye göre Stalin'in tek ülkede sosyalizmi savunmasının nedeni, böyle bir devrimin Sovyetler Birliği'ndeki işçileri harekete geçirmesinden ve böylece Stalin bürokrasisinin varlığını tehdit etmesinden endişe duymasıydı (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 494).

Bu gelişmeler yaşanırken Ocak 1925'te meydana gelen bir olay, Troyka cephesinde çatlağa neden oldu. Bu olay, Komünist Parti Merkez Komitesi'nin Ocak ayındaki oturumunda Troçki'nin Askeri Devrimci Komite Başkanlığı ile Savaş Halk Komiserliği görevinden alınması sonrasında yaşandı (Carr 132). Troçki'nin Savaş Komiserliği'nden alınmasından sonra, Kamenev Stalin'den bu göreve kendisinin getirilmesini istedi ancak bu isteği reddedildi. Bununla birlikte o dönemde olayın daha fazla büyümesi engellendi. Ancak Zinovyev'in 1925 yılının Eylül ayında yayınlanan “Çağın Felsefesi” başlıklı yazısında Stalin'in ortaya attığı tek ülkede sosyalizm kuramını eleştirmesi Troyka'nın dağılmaya başladığını gösteren bir gelişme oldu (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 290, 295).

1925 yılının Aralık ayında toplanan XIV. Parti kongresinde Troyka cephesindeki anlaşmazlıklar iyice su yüzüne çıktı. Stalin'in zengin köylüyü destekleyen politikalarına Zinovyev ve Kamenev sert çıktı (Carr 142). Bütün bunlar, Troyka'nın artık son bulduğu manasına geliyordu.

Stalin'le birlikteliklerini sonlandıran Zinovyev ve Kamenev ikilisinin bir sonraki adımı Troçki ile bir ittifakın kurulması oldu. Böylece "Birleşik Muhalefet" olarak tanımlanan yeni bir grup ortaya çıktı. Bu birlikteliğin ilk neticelerinden biri, Zinovyev'in 14-23 Temmuz 1926'daki Merkez Komitesi ve Merkez Kontrol Komisyonu Ortak Toplantısı'nda, 1923 muhalefetinin o dönemdeki eleştirilerinde haklı olduğunu açıklamasıydı. Ardından Troçki de Zinovyev ve Kamenev'e yönelttiği suçlamalardan vazgeçti (Cliff, *Yükselen Stalinist* 164).

Stalin'in Birleşik Muhalefet'e cevabı, onları Parti içerisinde hizipçilik yapmakla ve böylece 1921'den beri yürürlükte olan hizipçilik yasağını bozmakla suçlamak oldu (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 333). 1926 yılının Ekim ayında ise, Komünist Parti Merkez Komitesi tarafından Troçki'nin Politbüro'daki görevine son verildi (Saccarelli 156). Bu kararın nedeni, Politbüro'daki bir toplantı sırasında Troçki'nin Stalin'e "devrimin mezar kazıcısı" şeklinde hitap etmesiydi (Carr 181). Bu hadisenin ardından iktidar ile muhalefet arasındaki çatışmanın dozu daha da arttı.

1927 yılının Mayıs ayında muhalefet, 83'ler Bildirgesi'ni yayınladı. Taşındığı imza sayısı nedeniyle bu ismi alan bildirmede, iktidarın Çin politikası⁴ eleştirildi, zengin köylü sınıfını desteklemek üzerine kurulu tarım siyasetinin yoksul köylüyü ihmal ettiği ve bu şekilde anti-proleter unsurların kayırıldığı ifade edildi (Carr 181). Bu bildirmeden kısa bir süre sonra, Troçki, Eylül 1927'de Komitern yöneticiliğinden ve Kasım 1927'de ise Parti üyeliğinden atıldı (Saccarelli 156). Zinovyev de Parti'den ihraç edilenler arasındaydı. Kamenev ve diğer bazı muhalifler ise Komünist Parti Merkez Komitesi'nden çıkarıldılar (Carr 184). 12 Ocak 1928 tarihinde ise Troçki'nin karşı-devrimcilik suçlamasıyla Alma Ata'ya sürgün edileceği açıklandı (Cliff, *Yükselen Stalinist* 311).

Troçki'nin Alma Ata'da sürgünde olduğu dönemde, Zinovyev ve Kamenev geri adım attılar ve Troçki grubu ile ilişkilerini kestiklerini açıkladılar. Böylece 1928 yılının Haziran ayında Parti'ye yeniden kabul edildiler (Carr 236-237). Bu, muhalefetteki dağılmanın ilk adımı oldu. İkinci adım, Troçki'nin 1929 yılında

⁴ 1927 yılında Çin'de devrimci bir hareket baş göstermiş, fakat Sovyetler Birliği, o dönemde doğrudan komünistleri desteklemek yerine, onları Sun Yat-sen'in partisi Kuomitang ile işbirliğine zorlamıştı. Ancak Sovyetler Birliği'nin izlediği bu politika sonradan komünist hareketin bizzat Kuomitang tarafından ezilmesi ile sonuçlanmıştı (Daha fazla bilgi için bkz. Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 377-388).

İstanbul'a sürgününden sonra, aralarında muhalefetin en etkili isimlerinden Radek, Preobrajenskiy, Smilga'nın da bulunduğu 400 Troçki taraftarının Stalin'e teslim olmalarıydı (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 97). Onların teslim gerekçesi, Stalin'in bu tarihte sanayileşme hareketine hız vermesi ve zengin köylü sınıfını tasfiye etme kararını almasıydı. Bilindiği gibi bu, Troçki muhalefetinin başından beri talep ettiği şeydi. Ancak Troçki'ye göre sorun sadece sanayileşme ile sınırlı değildi; ana sorun Parti problemiydi, Parti'nin nasıl bir anlayışla yönetildiği idi. Ancak Troçki'nin bu çıkışı bir şeyi değiştirmede. Yakın çalışma arkadaşları İvan Simirnov, Mraçkovski, Byeloborodov, Ter-Vaganyan, Boguslavski ve daha pek çok isim Stalin'le uzlaşma yolunu seçtiler (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 99, 100). Sadece Rakovski uzlaşmayı reddedip eleştirilerini sürdürdü. Ancak o da 1934 yılında arkadaşları gibi Stalin'le uzlaşma yoluna gitti (Lewin 2014).

Bir zamanlar Troçki muhalefetinin en etkili isimleri olan bu kişilerle Stalin iktidarı arasındaki uzlaşma dönemi, Leningrad Komünist Parti lideri Sergey Kirov'un 1934 yılının Aralık ayında, Troçkist muhalefetin üyelerinden olan Leonid Nikolayev tarafından öldürülmesi ile sona erdi. İçişleri Halk Komiserliği, bu olayın ardından muhalefetin tüm üyelerini tutukladı. 1936 yılının Ağustos ayındaki ilk mahkemede Zinovyev ve Kamenev beraberindeki muhalefet üyeleri ile birlikte yargılandılar ve Kirov'u öldüren Troçki-Zinovyev merkezinin mensubu olduklarını kabul ettiler. İdam cezasına çarptırıldılar ve ardından infaz edildiler (Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla* 638). 1937 yılında yapılan yeni mahkemede bu kez sanıklar; Radek, Pyatakov, Muralov, Sokolnikov, Serebriakov ve on iki kişiydi. Bu mahkemede Troçki'nin şahsına yöneltilen suçlamalar oldukça ilginçti. Savcı, Troçki'nin Hitler ve Japon imparatoru ile anlaştığını ve Stalin'e karşı mücadelesinde kendisine yardımda bulunmaları halinde Sovyetler Birliği'nin dağılması için çalışacağı vaadinde bulunduğunu iddia etti. Troçki'ye yöneltilen diğer suçlamalar; sanayi alanında sabotajlar düzenlemek, Sovyet işçilerini zehirlemek ve Stalin ile Politbüro üyelerini öldürmeye teşebbüs etmektir (Deutscher, *Kovulan Sosyalist* 418). Mahkeme sonucunda Pyatakov idam cezasına çarptırıldı. Radek ise 12 yıl hapisle cezalandırıldı ancak iki yıl sonra bir çalışma kampında öldü. Mart 1938'deki son mahkemenin sanıkları Buharin, Rikov, Krestinski ve Yagoda oldu. Bu isimler de SSCB'yi ortadan kaldırmayı planlayan Troçki muhalefetinin mensupları oldukları suçlamasını kabul ettiler ve idam cezasına çarptırıldılar (Hosking, *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla* 639). Büyük Temizlik sürecindeki bu idamlarla Troçki muhalefetinin en önemli isimleri ortadan kaldırıldı.

Troçki Muhalefeti ve Komsomol

Troçki, henüz İstanbul'da sürgünde bulunduğu dönemde bir gazetecinin kendisine yönelttiği, “Rusya’da güvendiğiniz bir teşkilat var mı?” sorusuna, “Bolşevik Partisi, Kızıl Ordu ve Genç Komünistler arasında gizli teşekküllerimiz var. Bunlar Stalin’in elinden iktidarı alabilmek için mücadele halindedir. Bu sebeple de takibe uğruyorlar” cevabını vermişti (Coşar 49). Troçki’nin burada Genç Komünistler ile kastettiği Komsomol⁵ teşkilatıydı.

Troçki muhalefedinin sürdürdüğü mücadelenin, Komünist Parti’nin gençlik yapılanması olarak tanımlayabileceğimiz Komsomol teşkilatına yansımaması elbette beklenemezdi. Nitekim 1923 yılında *Kırk Altılar* deklarasyonunun yayınlanmasından sonra muhalefet hareketi Komsomol içerisine de etkinlik kazanmaya başladı. Bunun üzerine Genel Sekreterlik, tedbir olarak Komsomol Merkez Komitesi’ni dağıttı ve buraya kendisinin uygun gördüğü kişileri atadı (Deutscher, *Silahsız Sosyalist* 146). Bu hadisenin yanı sıra, Stalin’in bizzat 11 Aralık 1923 tarihinde Komsomol Merkez Komitesi’nin toplantısına katılması ve burada Troçki muhalefetini hedef alan ‘Parti İçerisindeki Tartışmalar Hakkında’ başlıklı bir konuşma yapması da Komsomol’un bu meseledeki önemini ortaya koyan bir gelişmeydi. Bu toplantıda ayrıca, Komünist Parti Merkez Komitesi ve Komsomol Merkez Komitesi’nin tavsiyesiyle, Troçki muhalefetiyle mücadelede Komsomol teşkilatına düşen görevler sıralandı (Zubkov 92).

Toplantının ardından, Komsomol üyelerine yönelik yoğun bir Troçki karşıtı propaganda başlatıldı. Komsomol Merkez Komitesi’nin toplantısından bir ay sonra, 1 Ocak 1924’te, Komsomol Merkez Komitesi yöneticilerinin imzasıyla, Troçki muhalefeti aleyhine ‘Genç Kuşağın Sorunu’ başlıklı bir makale yayınlandı. 12 Kasım 1924’te ise *Pravda* gazetesinde ‘Komsomol ve Ekim’ başlığını taşıyan ve gençleri Lenin liderliğindeki Bolşevik Parti’nin ve işçi sınıfının tarihini öğrenmeye davet eden bir yazı kaleme alındı (Zubkov 94).

Komünist Parti’nin ve Komsomol yönetiminin direktifiyle alınan tüm bu tedbirler, Komsomol üyeleri arasında Troçki taraftarlarının sayısının azımsanamayacak boyutta olduğunu düşündürmektedir. Nitekim teşkilatın yayın organı olan *Komsomolskaya Pravda*’nın 1 Ocak 1928 tarihli sayısında ‘Komsomol’da

⁵ Komünist Gençlik Teşkilatı. Gençler arasında Komünist Parti’nin ideolojisinin ve politikalarının rehberi, ulusal ekonominin talepleri doğrultusunda gençlerinin mobilizasyonunun bir aracıydı. Sadece 14-28 yaş aralığındaki gençler Komsomol üyesi olabiliirdi. Komünist Parti’de olduğu gibi, Komsomol’da da isteğe bağlı bir ayrılma söz konusu değildi, teşkilattan ayrılmak sadece Komsomol organlarının kararıyla mümkündü. (“Komsomol”, 716).

Troçkistlere Yer Yok' başlığını taşıyan bir haberden, bu meselenin Komsomol yönetimi nezdinde ciddi bir rahatsızlığa neden olduğu anlaşılmaktadır. Haberde şu ifadeler yer almaktadır:

Merkez Komitesi Bürosu, tüm Komsomol teşkilatlarına her muhalif Komsomol üyesinden en hızlı ve koşulsuz şekilde hatalarını kabul etmelerini talep etmesini emretmektedir. Ayrıca bu hizipçi harekette yer alanlardan tam bir açıklama ve bu grup içerisindeki çalışmalar hakkında detaylı veriler istenmelidir. Lenin Komsomol'u içerisinde Troçkist-Menşevik görüşlerin propagandası da 'bağdaşmaz bir ayrılık' olarak tanımlanmalıdır. Hata yaptıklarını kabul etmeyen muhalif Komsomol üyeleri teşkilattan ihraç edilmelidir. Troçkist fikirleri benimseyen ve muhalif gruptan ayrıldığını beyan etmesine rağmen Komsomol'a giriş için gerekli olan politik sınavı veremeyen Komsomol adayları da teşkilattan ihraç edilmelidir. Muhalif oldukları gerekçesiyle Komsomol'dan atılanlar arasından muhalif gruptan uzaklaştırıldığını açıklayanlar, yeterli bir politik denetimden sonra Komsomol'a kabul edilmelidir ("Troçkistam Net Mesta v Komsomole").

Ancak Sovyet kaynakları incelendiğinde, Troçki muhalefetinin Komsomol teşkilatı üzerindeki etkisini azımsama şeklinde bir eğilim dikkati çekmektedir. V.A.Dines'in *Komsomol Lenin Adını Alıyor* (Komsomol Prinimayet İmya Lenina) başlıklı kitabı bunlardan biridir. Burada, Troçki muhalefetinin Komsomol'dan istediğini alamadığı ve Rusya Komsomol teşkilatının toplantısında Troçkistlerin bölücü bir faaliyet olarak kınandığı ifade edilmiştir. Burada ayrıca, Petrograd Komsomol teşkilatının şu açıklamasına yer verilmiştir: "*Biz, eski Bolşeviklerle gençlerin karşı karşıya getirilme çabalarını tam bir kararlılıkla reddediyoruz*" (Dines 9). Ancak burada yazarın göz ardı ettiği nokta, Komsomol teşkilatının bu tutumunun Komünist Parti direktiflerinin bir yansıması olduğu gerçeğidir. Nitekim yukarıda da ifade edildiği gibi, 1923 yılında *Kırk Altılar* deklarasyonunun yayınlanmasından sonra muhalefet hareketi Komsomol içerisine de etkinlik kazanmaya başlamış ve bunun üzerine Komsomol Merkez Komitesi dağıtılarak buraya Komünist Parti Genel Sekreterliği'nin uygun gördüğü kişiler atanmıştır. Dolayısıyla Dines'in verdiği bilgileri, bu bilgi ışığında değerlendirmek gerekir.

Sovyet kaynaklarının bu meseledeki tutumunu örnekleyen bir başka eser, *Bizim Lenin Komsomolumuz* (Naş Leninskiy Komsomol) isimli eserdir. Bu kitapta, Troçki'nin Komsomol'u Parti'ye muhalif hale getirmeye çalıştığı ancak Komsomol

üyelerinin büyük kısmı üzerinde etkili olamadığı ifade edilmiştir (*Naş Leninskiy Komsomol* 55).

Ancak Sovyet arşivi *RGASPI*'den⁶ temin edilen belgelerde, Komsomol üyeleri arasında Troçki taraftarlarının hiç de azımsanamayacak bir etkiye sahip olduğu ve bu meselenin o dönemde Komünist Parti ve Komsomol yönetimi tarafından ciddiyetle ele alındığı anlaşılmaktadır. Bunlardan biri, 17 Ocak 1935 tarihinde Moskova'daki 'Proletariy' *sovhozunda*⁷ yapılan incelemeye ait bir belgedir. Bu belgede, Komsomol üyesi Zahvatov'un liderliğindeki Troçkist bir grubun karşı-devrimci faaliyetlerinin açığa çıkarıldığı ifade edilmiştir. Komsomol üyesi Zahvatov'un Marksist-Leninist topluluğun dersinde söz alarak onlara '*Tek ülkede sosyalizmi inşa etmek mümkün müdür?*' sorusunu yönelttiği ve onun buradaki açıklamasında açıkça Troçkist-Zinovyeveci bir yaklaşımın görüldüğü belirtilmiştir. Belge şu açıklamalarla devam etmiştir:

Gruptaki kimse onu desteklemedi, ancak kimse de Troçkist Zahvatov'un sorusuna yeterli ve detaylı bir cevap veremedi. Dersin bitiminde Vasilyev'e, Zahvatov'un takip edilmesi ve sabah bana onun kiminle ve ne hakkında görüştüğüne dair bilgi toplanması görevini verdim. Vasilev sabah bana raporu getirdi. ... Zahvatov'un karşı-devrimci faaliyetlerini tek başına yürütmediğine şüphem yoktur. Onun kim olduğunu, ne kadar süredir *sovhozda* çalıştığını, nereden gönderildiğini sordurdum. *Sovhozda* ve *sovhoz* dışında yapılan soruşturmada onun, sosyalist-devrimcilerden birinin ailesiyle yakın ilişkide olduğu açığa çıktı. Soruşturmada ulaşılan bilgiler gösteriyor ki, Troçkistler *sovhozda* karşı-devrimci faaliyetlerini arttırmış ve belirgin başarılar elde etmiştir (*RGASPI*, f.1, op.23, d.1104, l.11).

Bir başka belgede, Moskova Kursk demiryoluna bağlı Komsomol teşkilatında yaşanan bir olay şöyle aktarılmıştır:

Komünist Parti tarihinin ele alındığı toplantıda, Komsomol üyesi Lodkin'in, konuşmacının yönelttiği 'Parti nedir?' sorusuna verdiği yanıt nedeniyle, onun Troçkist literatürle ilgilendiği sonucuna varılmıştır. Lodkin, konuşmacı Kuznetsov'a, kendisine Troçkist

⁶ *Rossiskiy Gosudarstvennyy Arhiv Sotsialno-Politiçeskoj İstorii* (Sosyo-Politik Tarih Rus Devlet Arşivi)

⁷ *Sovhozlar*, SSCB'de sosyalist ekonomi anlayışına uygun olarak teşkil edilen kolektif çiftliklerdir. Çiftliklerin amacı, köylülere ait ayrı ve küçük tarım alanlarını kamulaştırmak, ardından onları tek ve büyük devlet ünitelerine dönüştürmektir. Çiftliklerde tüm işten o çiftliğe bağlı köylüler sorumluydu. Dışarıdan işçi alımı sadece, işlerin yoğun olduğu ve mevcut çalışan sayısının yetersiz kaldığı dönemler için söz konusuydu. *Sovhoz* sisteminde ürünlerden elde edilen gelirin bir kısmı çiftliklerin masrafları için ayrılır ve kalan kısmıyla emek hakkı fonu oluşturulurdu ("*Sovhoz*". *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*. C.8, Bakı, 1984, s.565).

eserlerden hangisini okumasını tavsiye ettiğini sormuş, Kuznetsov ise Lodkin'e, Troçkist-Zinovyevci muhalefet problemi hakkındaki kitapları ve Lenin ile Stalin'e ait eserleri okumasını tavsiye etmiştir. Bunun üzerine Lodkin, 'Niçin diğerlerini okumalıyım?' cevabını vermiştir. Kuznetsov bu bilgiyi Parti örgütünün başkanı Levakov'la paylaşmış, ardından Komsomol komitesi Lodkin'in bu tavrını ele almış ve onun Komsomol'dan ihracı yönünde karar verilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.18).

1934 yılına ait olan ve "Gençler Arasında Ortaya Çıkarılan ve Yok Edilen Karşı-devrimci Troçkist Gruplar Hakkında" başlıklı belgede ise, 'Zaporeje' isimli bir fabrikada açığa çıkarılan karşı-devrimci Troçkist bir gruptan bahsedilmiştir. Belgede, açığa çıkarılan bu gruplar içerisinde eski Komsomol üyelerinin de olduğu ifade edilmiştir. Bu kişilerin 1934 yılının sonlarından itibaren düzenli olarak bir araya geldikleri; Troçki, Zinovyev ve diğerlerinin söylevlerini inceledikleri, bu toplantılara fabrikadaki diğer gençlerden de katılımlar olduğu aktarılmıştır (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.37). Belge şu açıklamalarla devam etmiştir:

Bahsi geçen bu kişiler, *Zaporojstali* gazetesinin Yazı İşleri Sekreteri Boguslavskiy'nin yanı sıra fabrika teknisyenleri Tetelbaum ve Neydorf ile yakın ilişki içerisindeydi. Vasilev, Zaslavskiy, Kalinoçkin tutuklandı. Boguslavskiy, Tetelbaum ve Neydorf da tutuklanacaktır. Zaporeje'den ayrılan Çerepeha'nın bulunup tutuklanması için gerekli tedbirler alındı. Tutuklulardan Vasilev, karşı-devrimci Troçkist faaliyetlerde bulduklarını kabul etti. ... Vasilev ayrıca, grup üyelerinin de Troçki-Zinovyev cephesinin görüşlerini paylaştıklarını ifade etti. Grup üyeleri, fabrikadaki diğer gençlerle karşılaştıklarında onlara Troçki, Zinovyev ve diğerlerinin propagandasını yapıyorlardı. Özellikle Vasilev sık sık, Troçki ve diğerlerine muhalif olan Parti liderlerini itibardan düşürmeye çalışıyordu (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.38, 39).

Bir diğer belge, "Odessa Komsomol Teşkilatındaki Birlik Çalışmalarına Troçkistlerin Sızması Hakkında Komsomol Merkez Komitesi Kararı" başlıklı belgedir. 21 Ocak 1935 tarihli bu belgede, Odessa'daki Komsomol teşkilatında Troçkist oldukları tespit edilen Herson Komsomol Şehir Komitesi (*gorkom*) Sekreteri Korostin, Genç İşçiler Tiyatrosu yönetmeni Utshovskiy ve Oçakovsk Komsomol Rayon Komitesi (*raykom*) Sekreteri Gladşteyn'in teşhir edildiği ve bu kişilerin Komsomol ve Parti'den atılmaları kararının alındığı bildirilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.61).

21 Şubat 1935 tarihli bir başka belgede, bu kez Bakü'deki bir dikiş fabrikasına bağlı Komsomol teşkilatında yaşanan bir hadiseye yer verilmiştir. Belgede, Komsomol üyesi Gambarov'un, Volodarskiy fabrikasının yurdunda yaptığı bir konuşmada, Kamanev ve Zinovyev'in proleterlerin yakın dostu olduğunu ifade ettiği ve bu gerekçeyle Komsomol'dan ihraç edildiği bilgisi verilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.87). Aynı belgenin devamında, Troçkist olmakla suçlanan Kirovabad Komsomol teşkilatı üyelerinden Mehdiyev'le ilgili gelişmeler aktarılmıştır. Mehdiyev'in, "Zinovyev her zaman gerçek bir Lenin taraftarı olmuştur, o sadece 1934 yılında Parti karşıtı çalışmalarda bulunmuştur" şeklindeki açıklamasına yer verilen belgede, Mehdiyev'in, Troçkist-Zinovyevci muhalefet liderlerinin kitaplarını tekstil fabrikasının kütüphanesinden temin ettiği, kütüphane çalışanlarından Komsomol üyesi Kahraman Memmedov'un, uyarılara rağmen bu kitapları toplattırmadığı ifade edilmiştir. Ancak belgede cezalandırma hakkında herhangi bir bilgi yer almamıştır (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.88). Belgede Ermenistan'dan da benzer bir olay aktarılmıştır. Bu kez hadisenin meydana geldiği mekân, bir okuldur:

Stepanavan'daki bir ortaokulda Parti tarihi dersinde karşı-devrimci Zinovyevci gruplar hakkında konuşulurken, Komsomol üyeleri Simon Ramazyan, Nikolay Tatevosyan, Tigran Ambartsumyan, Parsom Djutkatyan şu sözleri sarf etmiştir: 'Troçki, Zinovyev ve Kamanev, Parti adına önemli işler yapmıştır; hatta onlar Lenin ve Stalin'den daha da çok şey yapmıştır'. Öğretmen Artunyan, Kirov'un⁸ ölümüyle ilgili konulardan bahsettiği sırada öğrencilerden Komsomol üyesi Nikolay Tatevosyan, Troçki'nin Parti için Lenin'den daha az şey yapmadığını, eğer onun kahramanlıkları göz ardı edilirse, Parti tarihinin çarpıtılmış olacağını ifade etmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1104, 1.89).

Belgede, okulda yaşanan bu hadiselerle ilgili Ermenistan Komsomol teşkilatı Merkez Komitesi'nin gerekli tedbirleri aldığı ifade edilmiş ve bu kişilerin ne tür bir cezaya çarptırıldığına dair herhangi bir bilgi yer almamıştır.

8 Eylül 1937 tarihli "Pionerskaya Pravda Gazetesinin Yazı İşleri Personelinin Denetim Sonuçları Hakkında" başlığını taşıyan belgede ise, *Pionerskaya Pravda* gazetesinin yazı işleri personeli olan Komsomol üyelerine ilişkin bir olay aktarılmıştır. Burada verilen bilgide, Temmuz 1936'dan itibaren gazetenin yazı işlerinden 30 personelin işten çıkarıldığı ve bu kişilerden ikisinin Troçkist oldukları

⁸ Bolşevik lider Sergey Mironoviç Kirov (27 Mart 1886 - 1 Aralık 1934), 1934 yılında Leningrad Komünist Parti Merkezi'nde Troçki muhalefetinin bir üyesi olduğu iddia edilen Leonid Nikolayev tarafından tabanca ile öldürülmüştür.

belirtilmiştir. Bunlardan L.M. Meyeroviç'in 1931 yılından beri Komsomol üyesi olduğu ve Parti-karşıtı, Troçkist konuşmalar yaptığı ifade edilmiştir. Belgede belirtildiğine göre, bahsi geçenlerden birkaçı dışında tamamı görevlerinden uzaklaştırılmıştır (RGASPI, f.1, op.23, d.1251, 1.79).

Komsomol Merkez Komitesi Sekreteri Kosarev'e gönderilen ve 'gizlidir' ibaresi taşıyan bir başka belgede, 'Yujnaya Doroga' Komsomol teşkilatındaki Troçki taraftarlarının ifşası ve sonrasında yaşanan gelişmeler yer almıştır:

Yujnaya Doroga Komsomol teşkilatında karşı-devrimci Troçkistler ortaya çıktı. Bu teşkilatın politika şubesine bağlı öğretmen Simonenko, derslerinden birinde, tek ülkede sosyalizmin inşa edilemeyeceğini ifade ettiğinden Parti'den ihraç edildi. Kremençugskiy siyasi şubesine bağlı propagandacılarından Groholskiy de Troçkistlerle ilişkisi nedeniyle Komsomol'dan atıldı. O, daha önce Troçkist Rıvkin'in Parti'den atılmasının aleyhinde olmuştu. Ayrıca Osnova lokomotif deposunun Komsomol Komitesi sekreterlerinden Hodos da karşı-devrimcilerle ve Troçkist Rıvkin'le yakın ilişki içerisindeydi. Hodos, Troçkistlerin güçlenmesine yardım etti, Komsomol içerisindeki politik eğitimi zayıflattı. Hodos, 'bizim içimizde Troçkist yoktur, sadece Rıvkin vardı ve o da tutuklandı' diyerek Komsomol'u bu meseleye gereken önemi vermekten alıkoymaya çalıştı (RGASPI, f.1, op.23, d.1257, 1.15).

Belgede Hodos'un Komsomol sekreterliği görevine son verildiği ve Komsomol'dan ihraç edildiği ifade edilmiş, devamında ise bir başka olaya yer verilmiştir. Bu olayın aktörü, *Bolşevik Yujnoy* gazetesinde çalışan Rogov isimli bir Komsomol üyesidir. Yazı işlerindeki Troçkist gruplarla ilişki içerisinde olduğu iddia edilen Rogov'un, *Bolşevik Yujnoy* gazetesinin yazı işlerine, Troçkist olduğu gerekçesiyle Parti'den ihraç edilen Buntman isimli birini getirdiği belirtilmiştir. Bunun üzerine Komsomol komitesi Rogov'u, Troçkistlerin doğrudan destekçisi olduğu gerekçesiyle Komsomol'dan ihraç etmiş ve gazetede görevine de son verilmiştir (RGASPI, f.1, op.23, d.1257, 1.16).

SONUÇ

Sovyet kaynaklarında, Troçki muhalefetinin Komsomol içerisinde etkili olamadığı ve gençler arasında taraftar toplamak konusunda başarısız olduğu şeklinde bir bilgi aktarımı söz konusudur. Bununla birlikte, muhalefetin resmen ortaya çıktığı 1923 yılından itibaren, gerek Komünist Parti yöneticilerinin gerekse Komsomol yönetiminin aldıkları tedbirler ve gençler arasında yoğun bir şekilde

yürütülen muhalefet karşıtı kampanya, Sovyet kaynaklarının verdiği bilgilerle tezat oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra, arşiv belgelerindeki örneklerden de Troçki-Zinovyev cephesine mensup Komsomol üyelerinin azımsanmayacak boyutta olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim arşiv belgelerinde Komsomol içerisindeki bu grubun; sovhozlardan fabrikalara, resmî gazetelerden demiryolları ve okullara kadar çok farklı kurumlara nüfuz ettikleri ve ayrıca Moskova'nın yanı sıra Odessa, Bakü, Ermenistan gibi farklı bölgelerde faaliyette buldukları görülmektedir. Troçki-Zinovyev muhalefetine mensup Komsomol üyeleri arasında gazeteci, fabrika teknisyeni, öğrenci, tiyatro yönetmeni gibi farklı meslek gruplarının yanı sıra, Komsomol yöneticisi ve Komsomol sekreterlerinin yer aldığı da yine arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır.

Belgelerdeki dikkat çekici detaylardan biri, Komsomol üyelerinin çoğunlukla, savundukları fikirler nedeniyle cezalandırılmış olmalarıdır. Belgelerdeki birçok örnekte Troçki muhalefetine mensup olanlar, aktif bir kampanya yürüttükleri için değil, Komsomol üyesi Zahvatov ya da Lodkin örneğinde olduğu gibi, yönelttikleri sorular ve sorulara verdikleri cevaplardaki Troçkist yaklaşım nedeniyle cezalandırılmışlardır. Belgelerde doğrudan propaganda faaliyetlerinde bulunan Komsomol üyelerine ait örnekler de mevcuttur. Ancak bunlar diğerine kıyasla azınlıkta kalmaktadır.

Troçki taraftarlarına uygulanan cezalar ise, en ağırı tutuklama olmak üzere, Komsomol'dan ve kimi zaman buldukları görevden uzaklaştırmak şeklindedir. Böylece ölüm cezasına çok mecbur kalınmadığı sürece başvurulmamış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim ilk zamanlar Troçki de dahil muhalefetin başında bulunan isimlere bile ölüm cezası verilmeyip sürgün edildiğini biliyoruz. Arşivden verilen örneklerde de ölüm cezasına rastlanmaması bu çıkarımı güçlendirmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, belgelerin büyük bir kısmının 1930'lu yılların ilk yarısına ait olmasıdır. Bilindiği gibi, 1936-38 yılında yaşanan "Büyük Temizlik" (Balşaya Çistka) döneminde bu durum değişecek ve sadece Komünist Parti ve çeşitli yönetim kademelerinde değil, Komsomol teşkilatı içerisinde de büyük bir tasfiye süreci başlayacaktır. Nitekim bu tarihten sonra Komsomol içerisinde en üst kademedeki isimlerin bile, karşı-devrimci/Troçkist-Zinovyevci gibi suçlamalarla ölüm cezasına çarptırıldığı görülecektir.

1930'lu yılların başları ile 1936-38 yıllarındaki Büyük Temizlik sırasındaki bu farklı tutum bizi, Stalin'in bunu yapmak için iktidarını güçlendirmeyi beklediği neticesine götürmektedir. Nitekim Büyük Temizlik yıllarından önceki dönemde,

gerek Troçki muhalefeti ile yaşanan çatışma ve gerekse o yıllarda ülkenin ekonomik açıdan içinde bulunduğu kritik süreç hatırlanacak olursa, Stalin'in bu adımı atmak için uygun zamanı beklediğini söylemek hatalı olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Cliff, Tony. *Troçki 2: Devrimin Kılıcı*. Çev. Ali Çakıroğlu. İstanbul: Marx-21, 2014.
- . *Troçki 3: Yükselen Stalinist Bürokrasiye Karşı Mücadele*. Çev. Ali Çakıroğlu. İstanbul: Marx-21, 2015.
- Coşar, Ömer Sami. *Troçki İstanbul'da*. İstanbul: İş Bankası, 2015.
- Deutscher, Isaac. *Kovulan Sosyalist Troçki 1929-1940*. İstanbul: Alfa, 2016.
- . *Silahsız Sosyalist Troçki 1921-1929*. İstanbul: Alfa, 2016.
- Dines, V.A. *Komsomol Prinimayet İmya Lenina*. Saratov: 1973.
- Gavrilin, İ. *Leninskiy Komsomol Rezerv i Pomoşnik Kommunističeskoj Partii*. Riga: 1940.
- Hoidal, Oddvar. "The Unwelcome Exile: Leon Trotsky's Failure to Receive Asylum in Norway, 1929." *Scandinavian Studies* 1 (1980): 32-45.
- Hosking, Geoffrey. *Rusya ve Ruslar: Erken Dönemden 21. Yüzyıla*. Çev. Kezban Acar. İstanbul: İletişim, 2015.
- "Komsomol." *Bolşaya Rossiskaya Entsiklopediya*, T.14, Moskva: 2009. 715-716.
- Lewin, Moshe. *Sovyet Yüzyılı*. Çev. Renan Akman. İstanbul: İletişim, 2016.
- Naş Leninskiy Komsomol*. Moskva: Molodaya Gvardiya, 1972.
- Saccarelli, Emanuele. *Gramsci and Trotsky in the Shadow of Stalinism*. New York: Routledge, 2008.
- "Sovxoz." *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*. C.8, Bakı: 1984. 565.
- Troçki, Lev. *İhanete Uğrayan Devrim*. Çev. Ayla Ortaç. İstanbul: Yazın, 1998.
- . *Sürgün Günlüğü*. Çev. Aslı Aydın. İstanbul: Yazın, 1997.
- . *Yeni Yol*. Çev. Sanem Öztürk. İstanbul: Yazın, 2006.
- "Troçkistam Net Mesta v Komsomole." *Komsomolskaya Pravda* 1 Yanvar 1928.
- Zubkov, V.A. *Komsomol i Kommunističeskoe Vospitaniye Molodeji (1918 İyun-1941 gg)*. Leningrad: Leningradskogo Universiteta, 1978.

Sosyo-Politik Tarih Rus Devlet Arşivi (RGASPI) Belgeleri⁹

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.11.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.18.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.37.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.38.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.39.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.61.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.87.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.88.

RGASPI, f.1, op.23, d.1104, l.89.

RGASPI, f.1, op.23, d.1251, l.79.

RGASPI, f.1, op.23, d.1257, l.15.

RGASPI, f.1, op.23, d.1257, l.16.

⁹ RGASPI, fond/f. (koleksiyon), opis/op. (klasör), dela/d. (dosya), list/l. (varak).